

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ ALEVİLİK ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

ALEVİLİK-BEKTAŞİLİK ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

**KENTLEŞME SÜRECİNDE ALEVİLİK: SİVAS İLİ ALİBABA MAHALLESİ
ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Yakup ATALAY

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Mehmet DÖNMEZ

Haziran-2022

Malatya

**KENTLEŞME SÜRECİNDE ALEVİLİK: SİVAS İLİ ALİBABA
MAHALLESİ ÖRNEĞİ**

Yakup ATALAY

**Alevilik Araştırmaları Enstitüsü
Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Anabilim Dalı**

Yüksek Lisans Tezi

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Mehmet DÖNMEZ

Haziran-2022

Malatya

ETİK BEYANI

İnönü Üniversitesi Alevilik Araştırmaları Enstitüsü **Tez Yazım Yönergesi Kurallarına** uygun olarak hazırladığım ve bu tez çalışmada:

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildiririm.

Bu beyanlarımın aksinin ortaya çıkması durumunda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim./...../2022

Yakup ATALAY

ÖZET

ATALAY, Yakup. **Kentleşme Sürecinde Alevilik: Sivas İli Alibaba Mahallesi Örneği**(Yüksek Lisans Tezi), Malatya, 2022

Çeşitli nedenler sebebiyle, geçmişte merkezden uzağa yerleşen Alevi toplumu, kırsal yaşama ait geleneksel olarak sürdürdüğü inanç, gelenek ve ibadetleri vardı. Özellikle 1950'den sonra kentlere doğru yoğun bir göç olmuştur. Kentlere göç eden alevi vatandaşları kendi kültür ve inanışlarını da buraya taşımışlardır. Kentleşmeyle birlikte bazı kurum ve inanışlar da değişime uğramıştır.

Bu yüksek lisans çalışması, Sivas ili merkez ilçe mahallesi olan Alibaba Mahallesinde yaşanan Aleviliği, kentleşme sürecinin Aleviliğe tesiri, Alevilik kurumları olan cem, dede ve musahip gibi kavramlarının tanımı ve süreç içerisinde değişimi, Alibaba mahallesinin özelliği, ayrıcalığı, mahallede yaşanan Aleviliğin Geleneksel veya ideolojik olarak sorgulanması, kırsalda yaşanan Alevilik ile şehirde yaşanan Alevilik arasındaki bir farkın olup olmadığı, şehir hayatında Aleviliği yaşamının kolay olup olmadığı, kız ve erkek çocuklarına örnek şahsiyet olarak kimi örnek gösterdiklerini, Sivas'ta mevcut olan cem evi ve derneklerin katkısı, devletten ne gibi beklentilerinin olduğu son olarak İnönü üniversitesi bünyesinde kurulan Alevilik-Bektaşilik enstitüsünün açılması hakkında ne gibi düşüncelerinin olduğu gibi sorular sorularak araştırmanın konusu ve amacı izah edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Alevilik, Kentleşme, Alibaba Mahallesi

ABSTRACT

ATALAY, Yakup. Alevism in the Urbanization Process: The Example of Alibaba Neighborhood in Sivas Province(Master's Thesis), Malatya, 2022

Due to various reasons, the Alevi community, which settled far from the center in the past, had traditional beliefs, traditions and worship of rural life. Especially after 1950, there was an intense migration towards the cities. Alevi citizens who migrated to the cities brought their own culture and beliefs here. Along with urbanization, some institutions and beliefs have also changed.

This master's study focuses on Alevism in Alibaba District, which is the central district of Sivas, the effect of the urbanization process on Alevism, the definition of Alevism institutions such as cem, dede and musahip, the definition and change in the process, the feature and privilege of Alibaba district, the traditional or ideological aspects of Alevism in the neighborhood. questioning, whether there is a difference between Alevism living in the countryside and Alevism living in the city, whether it is easy to live Alevism in city life, who they set an example as an exemplary personality for girls and boys, the contribution of cem houses and associations in Sivas, what expectations they have from the state. The subject and purpose of the research were tried to be explained by asking questions such as what he thought about the opening of the Institute of Alevism-Bektashism, which was established within the body of İnönü University.

Keywords: Alevism, Urbanization, Alibaba Neighborhood

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ.....	vii
ÖNSÖZ.....	viii
1.GİRİŞ.....	1
1.1.Araştırmanın Yöntemi.....	1
1.2.Araştırmanın Konusu ve Kapsamı.....	2
1.3.Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	3
1.4.Araştırma Alanı ile İlgili Bilgiler.....	3
1.4.1. Sivas Adının Kaynağı, Tarihçesi ve Coğrafi Konumu	3
1.4.2 Araştırma Alanının Nüfus Durumu.....	4
1.4.3. Alibaba Mahallesinin Tarihi, Kültürel Değerleri.....	4
1.4.3.1.Alibaba Hazretleri ve Camisi.....	7
1.4.3.2. Alibaba Camisi.....	9
1.4.3.3. Susamışlar Konağı.....	10
1.4.3.4.Alibaba Cem Vakfı.....	11
2.ALEVİLİK İLE İLGİLİ BİRTAKIM KAVRAMLAR.....	14
2.1.Aleviliğin Kavramsal İzahı.....	14
2.2.Alevilikte Cem ve Cemin önemi.....	21
2.2.1.Alibaba Mahallesinde Bulunan Cemevinde Cem İbadetinin Yapılma Şekli.....	24
2.3.Alevilik İnancında Dede'nin önemi.....	26
2.4. Alevilik'te Musahip ve Musahipliğin önemi.....	29
3.KENT VE KENTLEŞME KAVRAMI.....	31
3.1.Kent Kavramının İzahı.....	31

3.2. Kentleşme Kavramının İzahı.....	33
4.ALİBABA MAHALLESİNDE YAŞANAN ALEVİLİĞİN İZAHI.....	35
4.1. Geleneksel Alevilik ve Geleneksel Aleviliğin Yaşanması	35
4.2 İdeolojik Alevilik ve İdeolojik Aleviliğin Yaşanması.....	38
5.ALİBABA MAHALLESİNİN SİYASİ DURUŞU.....	41
6.SONUÇ	44
KAYNAKÇA.....	46

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1: Alibaba Mahallesi sınırları	4
Fotoğraf 2: Aşık Veysel Bulvarının Eski hali.....	5
Fotoğraf 3: Aşık Veysel Bulvarının Yeni Hali.....	6
Fotoğraf 4: Alibaba Hz. mezarı Şerifi.....	7
Fotoğraf 5: Alibaba Camisi	9
Fotoğraf 6: Susamışlar Konağı	10
Fotoğraf 7: Cem Vakfı Sivas Şubesi	11
Fotoğraf 8: Cem Alanı	13
Fotoğraf 9: Cem Alanının Giriş Kapısı	13
Fotoğraf 10: Abdullah Atmaca Dede	49
Fotoğraf 11: İbrahim Yanar.....	50
Fotoğraf 12: Hasan Özer Dede.....	50
Fotoğraf 13: Sabri Durukan(Ozan Derya).....	51
Fotoğraf 14: Özer Baykara.....	51
Fotoğraf 15: İbrahim Tozkoparan.....	52

ÖNSÖZ

Ülkemizde yaşayan insanların inanç değerlerine baktığımızda farklı renklerin olduğunu görmekteyiz. Alevilik inancının da bu renklerden biri olduğunu söyleyebiliriz.

Alevilik ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır. 1950'li yıllardan sonra kırsal kesimden kente doğru bir göç olgusunun olması bazı kurumların yapısında değişim getirmiştir. Bu değişimden etkilenen kesimlerden bir tanesi de Alevilik kurumudur. Kırsal kesimde belirli bir gelenekselliği sürdüren bu inanca sahip insanlar, şehirleşmeyle birlikte bu geleneksellik inanç ve değerler zayıflamıştır. Kırsal kesimde var olan musahiplik, düşkünlük, cem, muharrem gibi temel değerlerinin önemi azalmaya başlamış; bunun yanında Geleneksel Aleviliğin en önemli yapı taşlarından biri olan Dede'lere olan bakış da kırsal kesime nazaran azalmaya başlamıştır.

Bu çalışmada sağlıklı veriler alınabilmesi için teorik bilgilerinin yanı sıra saha çalışması yapılmıştır. Saha çalışmasında her kesim ve her yaşta insanla mülakat yapılmış olup her bir bilgi ilmik ilmik dokunmuştur.

Akademik hayata bu ilk basamağı atmış olmamda çok önemli bir yere sahip olan, bilgi birikimiyle ufkumuzu açan danışman hocam Prof. Dr. Mehmet Dönmez hocama, Sivas Cem Evi başkanı Sayın Ünal Karataş Beyefendiye, Dedelerimiz olan Abdullah Atmaca ve Hasan Özer'e, saha çalışmasında büyük yardımı olan ve canlar ile iletişim kurmamıza yardımcı olan Sayın İbrahim Yanar'a, Alibaba Mahalle muhtarı Sayın İbrahim Tozkoparan Beyefendiye, tezimin başından sonuna kadar bıkmadan usanmadan bana varlığıyla destek veren eşim Aysel Hanım ve oğlum Bilge Kağan'a en kalbi hislerimle şükranlarımı arz ederim.

Yakup ATALAY

Sivas, Haziran 2022

1.GİRİŞ

Tarihin tozlu sayfalarına baktığımızda Alevilik inancıyla ilgili birçok bilgi mevcuttur. Alevilik İslamiyet'in mistik bir yorumu mu yoksa İslamiyet'in özü olduğuyula alakalı uzlaşmış bir konu olmamıştır. Tevhid, Hz. Muhammed, Hz. Ali ve ehli beytiyle alakalı birçok yazı mevcuttur.

Kentleşmeyle birlikte birçok kavram ve değer anlamını kaybederek asıl manasından uzaklaşmıştır. Alevilik inancı da her inanç ve değer gibi kentleşme çağın ilerlemesi ile kendi nasibini almıştır. 1950 'li yıllardan sonra başlayan göç hareketi ve oluşan yoğun kentleşme beraberinde birtakım sosyal değişimlerde beraberinde getirmiştir.

Yüksek lisans tezimizin temel amacı Sivas ili Alibaba mahallesinde yaşayan alevi inancına sahip insanların, kentleşmeyle birlikte değişen değerlerin araştırılmasına yöneliktir. Bu amaçla ve imkânların el verdiği müddetçe sahada yaptığımız çalışmalar için mümkün olduğunca geniş bir kitleye ulaşılmaya çalışılmıştır. Objektif ve bilimsel bakış açısından asla ödün vermeyerek yaptığımız bu yüksek lisans tez çalışmasında, yapılan mülakatlar olduğu gibi yansıtılmış, mülakat yapılan kişilerin görüşleri teknolojik imkânlardan faydalanılarak kaydedilmiştir. Mülakat yaptığımız kişilerin bilgileri karşılaştırılarak en doğru bilgiye ulaşılmaya çalışılmıştır.

Yaptığımız bu yüksek lisansın giriş bölümünde araştırmanın yöntemi, kapsamı, konusu, amacı ve araştırma alanıyla ilgili bilgilere yer verilecektir. İkinci bölümde Alevilik ile ilgili birtakım kavramlara yer verilmiş olup, bu kavramların aynı zamanda sahada nasıl değerlendirildiği ile ilgili görüşlere yer verilmiştir. Üçüncü bölümde kent ve kentleşme kavramlarına değinilmiştir. Tezimizin dördüncü bölümünde ise geleneksel ve ideolojik Aleviliğin tanımı yapılmış olup bunların aynı zamanda sahada nasıl tanımlandığıyla ilgili bilgilere de yer verilmiştir. Beşinci bölümde ise araştırma alanımız olan Alibaba mahallesinin siyasi görüşü ile alakalı bilgiler verilmiştir. Sonuç kısmında ise teorik ve alan araştırması sonucu elde edilen bütün bilgi ve bulgular değerlendirilerek bir çalışma ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

1.1.ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Yapmış olduğumuz bu tez çalışmasında deskriptif ve kalitatif ilkeler benimsenmiştir. Mülakat ve görüşme tekniklerinden yararlanılmış olup saha çalışması tercih edilmiştir. Yapılan mülakat ve görüşmelerde ses kaydı yapıp ayrıca fotoğraf da çekilmiştir. Alibaba mahallesiyile alakalı tarih gibi birçok kaynaklardan istifade edilmiş olup doğru bilginin özüne ulaşılmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak tez çalışmamızda hem literatür hem de alan araştırması tekniği kullanılmıştır. Kaynak kişilere yönelttiğimiz sorular aşağıdaki gibidir:

- 1.Size göre Alevilik nedir?
- 2.Aleviliği nereden ve hangi kaynaklardan öğrendiniz, biraz anlatabilir misiniz?
- 3.Cem, dede, musahiplik kavramları size ne ifade ediyor? Musahiplik sizin için önemli mi? Sizin musahip 'iniz var mı?
- 4.Sivas'ta yaşanan Alevilik ile diğer illerde yaşanan Alevilik arasındaki fark nelerdir?

5. Alibaba mahallesinin önemi, ayrıcalığı, özelliği nedir? Nelerdir? Sivas'a yeniden gelmiş olsaydınız tekrar burada yaşar mıydınız?
6. Alibaba mahallesinin diğer mahallelerden farkı
7. Size göre Mahallede Alevilik ideolojik mi geleneksel Alevilik mi var?
8. Size göre Sünnilik nedir?
9. Size göre vatan, millet kavramı nedir?
10. Dede kimdir? Bir kutsallığına inanıyor musunuz?
11. Kaç yıldır bu mahallede oturuyorsunuz? Kırsalda yaşanan Alevilik ile kentte yaşanan Alevilik arasında bir fark var mı? Varsa açıkla mısınız?
12. Muharrem ayı orucu tutar mısınız? Kerbela matemini çocuklara anlatıyor musunuz?
13. Cemevi nedir? İbadet yeri midir? Sizin için ne anlama geliyor?
14. Alevilikte model şahsiyet olarak kimi/kimleri örnek alıyorsunuz?
15. Devletten beklentileriniz nelerdir?
16. İnönü üniversitesi Alevilik-Bektaşilik enstitüsünün açılması hakkında ne düşünüyorsunuz?
17. Din kültürü ve ahlak bilgisi dersine Alevilik dersinin koyulması hakkında ne düşünüyorsunuz?
18. Şehir hayatında Aleviliği yaşamak zor mu kolay mı? Nasıl yaşıyorsunuz?
19. Kız ve erkek çocuklarınıza örnek şahsiyet olarak kimi gösteriyorsunuz?
20. Sivas'ta yaşayan bir Alevi olarak, Sivas'ta mevcut olan cem evi ve derneklerin size katkısı ne olmuştur? Kimliğiniz için katkısı ve anlamı nedir?

Yaptığımız mülakatlarda şahıslara isim verip vermeme konusunda özgür oldukları söylenmiş, dilediğiniz takdirde ismini vermek istemedi diye not düşüleceği söylenmiştir. Ayrıca yaptığımız görüşmeleri de kayıt altına alarak arşivimizde bulundurmaktayız.

1.2. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE KAPSAMI

Yaptığımız bu tez çalışmanın konusu Sivas ili Alibaba mahallesinde bulunan alevi inancına sahip insanların kentleşme sürecini anlatmak olmuştur. Sivas tarihin birçok döneminde birçok medeniyete ev sahipliği yapmış bir yer olmuştur. Alevilik açısından da ismi en başta anılan illerin başında gelmektedir. Doğu Anadolu Bölgesi ile İç Anadolu Bölgesini birbirine bağlayan kadim bir tarihe sahip bir şehirdir. Dolayısıyla farklı türden inanç ve Alevi ocağı bulunmaktadır.

Tezimizin hazırladığımız dönemlerde yoğun olarak yaşanan corona virüs ve oluşan pandemiye rağmen, sosyal mesafeye uyularak, her yaştan ve her cinsiyetteki vatandaş ile mülakat yapmaya çalışılmıştır.

1.3. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Yaptığımız bu araştırmanın amacı teorik bilgiyi ve uygulamayı birlikte bir arada kullanarak Sivas ili alibaba mahallesinde yaşayan alevi inancına sahip insanların kentleşme sonucu herhangi bir değişimin, değer kaybının olup olmadığını araştırmak ve incelemektir. Ülkemizde son yıllarda Alevilik ile ilgili birçok yayın yapılmıştır. Biz var olan bilgi karanlığına bir nebze de olsun bir ışık tutmak için bu çalışma yapılmıştır. Sivas Aleviliği ile ilgili çalışma yapmış akademisyen ve araştırmacılardan farklı bir bakış açısı ile bilim dünyasına katkı sunmak için bu çalışmayı hazırlamış bulunuyoruz.

1.4. ARAŞTIRMA ALANI İLE İLGİLİ BİLGİLER

1.4.1. Sivas Adının Kaynağı, Tarihçesi ve Coğrafi konumu

Tarihin ilk dönemlerinden itibaren ismine aşina olduğumuz Sivas, birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, kadim bir şehir olarak tarih sahnesine çıkmıştır.

Sivas, Roma Döneminde “Sebasteia” adıyla anılmıştır. Birçok kitapta ise Sivas adının Sebastia'dan geldiği konusunda hemfikirdir. Kentin Tabura veya Talavra, Megalopolis, karama gibi bilimsel olmayan isimlerinden başka, MÖ 1. yüzyılda Romalı askeri komutan ve yönetici Pompeius'un verdiği Diopolis imi de tarih kitaplarında geçmektedir. Ayrıca Sivas isminin Hititlerin bir kolu olan Sibasip kavminden geldiği de söylenmektedir. Selçuklular Devrinde de başkentlik yapmış olan Sivas, bir bilim ve ticaret şehri olarak önemli bir yere kavuşmuştur. Osmanlı Döneminde Eyalet-i Rum'un Eyalet-i Sivas kimliğiyle yönetsel bir merkezi olan kent, Cumhuriyet Döneminde Sivas adını alarak il olmuştur.”¹

Tarihe baktığımızda merkezi yönetim açısından önemli bir şehir olan Sivas, ya başkent olmuş ya da bağlı bulunduğu devletin ikinci-üçüncü derecede önemli şehri olmuştur. Bunun sebeplerine baktığımızda yer aldığı coğrafi yapı, Anadolu'nun merkezinde yer alması, yetiştirdiği tarımsal ürünler olmuştur. Tarihe baktığımızda pek fazla işgale uğramayan, fakat güvenliğin tehdit altında olduğu dönemlerde göç almış, göç vermiştir. Sivas hem Selçuklular döneminde hem de Osmanlılar döneminde bu önemini devam ettirmiş, ayrıca Kurtuluş Savaşı döneminde 4 Eylül Kongresi kararlarının alınmasına ev sahipliği yapmış, bulunduğu konum itibarıyla güvenli bir yer olmuştur. (Zabun, 2019: 221)

Sivas ilinin topraklarının büyük çoğunluğu İç Anadolu Bölgesinde yer alır. Doğu Anadolu ve Karadeniz Bölgesinde de toprakları bulunmaktadır. Sivas topraklarının büyük bir bölümü Kızılırmak havzasında olmak üzere, Yeşilırmak ve Fırat havzalarında da toprakları bulunmaktadır. Sivas 35°50' ve 38°14' doğu boylamıyla, 38°42' ve 40°16' kuzey enlemleri arasında kalmaktadır. Yüzölçümü olarak 28.488 km² dir. Bu da Sivas'ı Konya'dan sonra en büyük yüzölçümü ile Türkiye'nin 2. büyük ili arasına koymaktadır. Sivas'ın kuzeyinde Giresun'un ilçeleri olan Alucra ve Şebinkarahisar, Ordu'nun ilçesi Mesudiye, Tokat'ın Reşadiye, Almus, Merkez ve Artova, doğu tarafında Erzincan'ın Refahiye, İliç ve Kemaliye ilçesi, güney tarafında Malatya'nın Arapgir, Arguvan, Hekimhan ve Darende

¹ <https://m.sivas.bel.tr/icerik/38/12/sivasimiz.aspx>

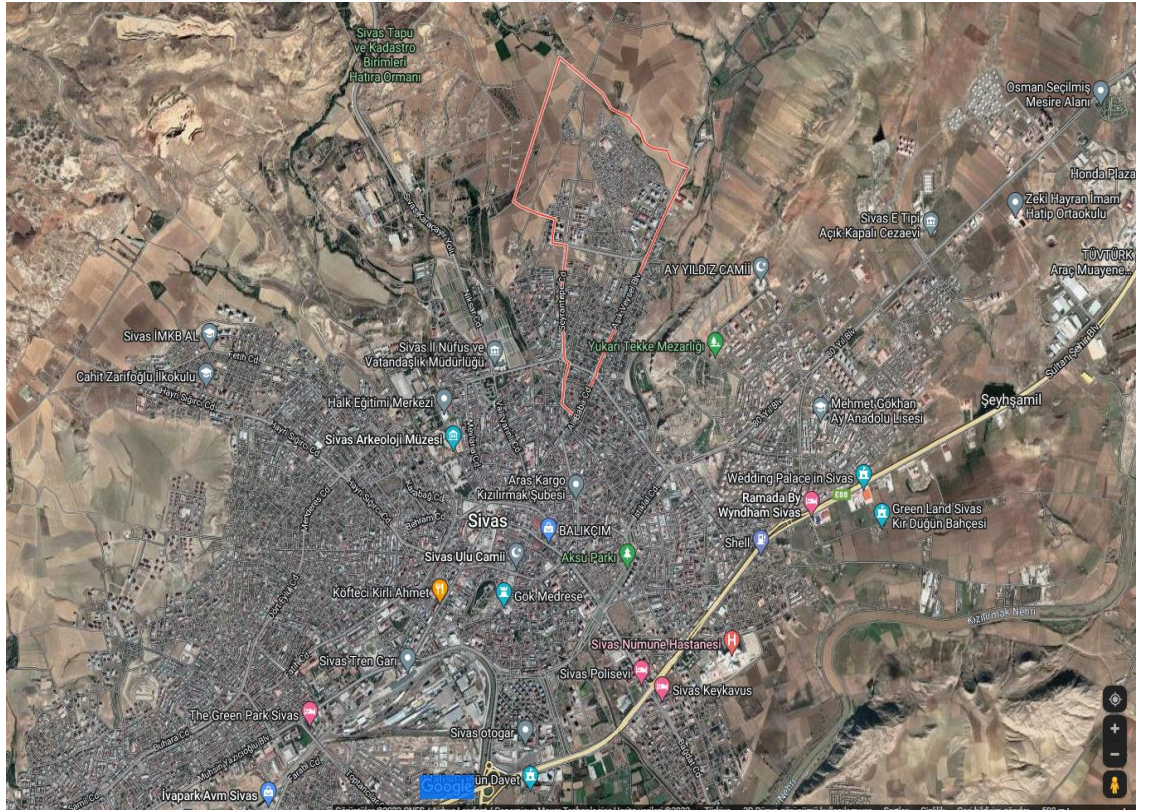
ilçeleri, Kahramanmaraş'ın Elbistan ve Afşin, Kayseri'nin Sarız, Pınarbaşı, Sarıoğlan, batı tarafında Yozgat'a bağlı Çayıralan ve Akdağmadeni İlçeleri yer almaktadır.”²

1.4.2 Araştırma Alanının Nüfus Durumu

2021 yılı itibariyle Sivas il merkezi ve ilçelerinin toplam nüfusu 638.241 olarak, il merkezinin nüfusu ise 388.079 olarak tespit edilmiştir. Bu nüfusun 193.680 erkek ve 194.399 kadından oluşmaktadır. Yüzdelik dilimde ise %49,91 erkek, %50,09 kadındır.³

1.4.3. Alibaba Mahallesi Tarihi, Kültürel Değerleri

Sivas ili merkezinde bulunan Alibaba Mahallesi, 39.771263 enlem ve 37.027775 boylam konumunda gösterilmektedir. Gökçebostan semtinde bulunan Alibaba Mahallesi Sivas Merkez ilçesine bağlıdır. *Alibaba Mahallesi haritası* konumu ise 39° 46' 16.5468" Kuzey ve 37° 1' 39.9900" Doğu Gps koordinatlarında yer almaktadır. Alibaba Mahallesi Sivas merkeze uzaklığı yaklaşık 3 kilometre uzaklıktadır.⁴

Fotoğraf 1. Alibaba Mahallesi sınırları

² <https://www.Sivaskulturenvanteri.com>

³ https://www.nufusu.com/ilce/merkez_sivas-nufusu

⁴ <https://www.haritatr.com/alibaba-mahallesi-haritasi-m9975>

Alibaba mahallesi Alibaba camisinin karşı sokağında bulunan Ruhsati baba caddesi ile Seyrantepe Caddesi ve Alibaba caddesinin arasında kalan bir mahalledir.

Mahallede ikamet eden isminin saklı kalmasını talep eden 1950 doğumlu bir vatandaşımızla yaptığımız mülakatta, bu mahallede yerleşimin çok eski zamanlardan beri var olduğu, eski dönemlerde çok sayıda vatandaşın ikamet ettiği fakat iş imkânlarının azalmasıyla il dışına çok göç verdiğini, eski dönemlerde yerel yönetimlerden buraya hizmet getirme noktasında ihmal edildiği, fakat şimdiki idarecilerin burada bulunan alt yapının ve çevre düzenlemesi noktasında iyileştirmelerin yapıldığını ifade etmiştir. (K.K.5)

Daha önce bu mahallede ikamet eden Ahmet Sevinç ise, eskiden çay boyu denilen, mısımlırmak olarak bilinen çayın berrak ve gürül gürül aktığını, hayvanlarının orada otlattıklarını, kurt ve çakal gibi yabani hayvanların çokça bulunduğu bir yer olduğu bilgisi alınmıştır. (K.K.6)

Mahalle muhtarı Tozkoparan ile yaptığımız görüşmede özellikle Âşık Veysel bulvarının bulunduğu yerlerin patates tarlası olduğu, çok eski zamanda burada bir derenin olduğu fakat zamanla kurduğunu, dolayısıyla zeminin sulu ve kaygan olduğunu belirtmiştir.1993 yıllarında yaşanan olayların tüm Sivas gibi Alibaba mahallesini de yerleşme konusunda etkilediğini savunmuştur. Tozkoparan ayrıca Suriye iç savaşından sonra mahalleye Suriye, Afgan ve esmer vatandaş diye tabir edilen konar-göçerlerin de gelmeye başladığını, bunun da demografik yapıyı değiştirdiğini, her kesimden vatandaşın yerleşmeye başladığını beyan etmiştir. Bu mahallede yaşayan seçmen sayısının tahmini 9.500-10.000 arasında; toplamda ise yaklaşık olarak 20.000 kişinin yaşadığını belirtmiştir. Tozkoparan ayrıca eski ismi çay boyu caddesi olan, Âşık Veysel parkının kurulmasıyla bu caddenin isminin Âşık Veysel Bulvarı olarak değiştiğini beyan etmiştir. (K.K.7) Sivas ve Alibaba Mahallesi için Ozan Âşık Veysel önemli bir figür olduğu için, onun adına birde kavşakta bulunmaktadır.

Fotoğraf 2. Âşık Veysel Bulvarının Eski hali

Fotoğraf 3. Aşık Veysel Bulvarının Yeni Hali

Âşık Veysel Bulvarı Alibaba Caddesi, Seyrantepe caddesi, Âşık Veysel caddesi ve Abdulvahabi Gazi caddesinin birleştiği bir noktada yer almaktadır. Tozkoparan'ın aktardığına göre Ulu Ozan Âşık Veysel'in heykelinden önce burada sadece bir süs havuzunun olduğunu, 2019 yılında Sivas Belediyesinden bu süs havuzu yerine Âşık Veysel'e ait bir heykelin yapılmasını istediklerini, bu talebin olumlu karşılandığını, fakat pandemi nedeniyle ancak 2021 yılında hizmete girdiğini ve bugünkü görünümüne kavuştuğunu söylemiştir. (K.K.7)

1.4.3.1 Alibaba Hazretleri ve Camisi

Fotoğraf 4. Alibaba Hz. mezarı Şerifi

Fotoğraf 4 te yer alan kabirler ise Soldan sağa Küçük Ali Baba'nın kızı Fatıma Hatun, Büyük Alibaba, Büyük Alibaba'nın oğlu Ahi Mehmet Bey, Ahi Mehmet Bey'in oğlu Küçük Alibaba olmak üzere dört adet kabir bulunmaktadır.

Ali baba hazretleri hakkında fazla bir bilgi bulunmamaktadır. Bunun sebebi telif edilmiş bir eserinin olmamasından dolayıdır. Yaşadığı dönem olarak Kanuni Sultan Süleyman, Sadrazam olarak Rüstem Paşa denk gelmektedir. Kesin olmamakla birlikte Rüstem Paşa'nın hocalığını da yapmış olma ihtimali bulunmaktadır. Ali Baba'nın doğum tarihi hakkında net bir bilgi bulunmamaktadır. İrtihal tarihi hakkında ise Hicri 28 cemaziyülevvel 982 miladi 1574 olduğunu söyleyebiliriz. Alibaba Hazretlerinin Sivas'ın yerlisi mi yoksa dışardan gelmiş olabileceği ile ilgili net bir şey bulunmamaktadır. Alibaba'nın dışardan gelmesini destekleyen unsurlardan bir tanesi Ali babaya ait olan sancağın âlem kısmında “Ali Baba'yı keberi horasani” yazmaktadır. Destekleyen diğer bir nokta Alibaba Hazretlerinin kabrinin yanında veya yakınında babasına ait bir mezarın olmaması dikkat etmemiz gereken bir husustur. Alibaba gibi büyük bir zatın babasının mezarının yerinin belli olmaması düşünülemez. Lakin Sivas'ta veya Sivas çevresinde böyle bir mezar var olsaydı Alibaba tarafından koruma altına alınma ihtimali yüksekti. Bu da Ali Baba hazretlerinin kuvvetle muhtemel horasan diyarından geldiğine delalet etmektedir. Alibaba'nın Sivaslı bir aileden olma ihtimali de bulunmaktadır. Oğlunun isminin “Ahi

Mehmet “ olması babasının ismini verme ihtimali bulunmaktadır. Dolayısıyla Ahi bir soydan gelme ihtimali de doğurmaktadır. Ali Baba aynı zamanda bir dönem "derviş Ali Baba" ,"Ali Baba es Sivas'ı" gibi lakapları da kullanmıştır. (Savaş,1990: 1-45)

İnanç bakımından da net bilgiler bulunmamaktadır. Susamışlar Konağı Görevlisi Polat isimli şahıstan aldığımız bilgilere göre; Ali Baba camisinin yan tarafında bulunan susamışlar konağının da bu külliyenin bir parçası olduğu, hatta konak içerisinde bulunan Rufai şişlerinin Ali Babanın Rufai tarikatında olma ihtimalini desteklediği bilgisi alınmıştır. (K.K.8) Elbette bu şişlerin Ali baba zamanında mı yoksa sonradan mı geldiği noktasında net bir bilğimiz bulunmamaktadır. Diğer bir yandan safi olarak Baba ve dede kavramlarına ithafen Ali Baba'nın Alevi Bektaşî olma durumu da bize kesin bilgiler vermemektedir. Çünkü Baba kavramını Bektaşî, Kalenderî ve Haydarî mensuplarının kullanmasının yanı sıra, Kadiri, Halvetî ve Bayramî tarikatları da bu kavramı kullanmaktadır. (Savaş, 1990: 1-45)

Savaş'ın çalışmaları ve bölgede yaptığımız çalışmalarda Ali Babanın nerden geldiği ile ilgili net bir ifade bulunmamaktadır. Mahallede yaptığımız mülakatlarda Ali Baba'nın horasan erenlerinden geldiğini, Alevi dedesi olduğunu, ayrıca Pir Sultan Abdal'ın da musahip gardaşı olduğunu savunanlar olduğu gibi (K.K.2) Savaş'a göre Ali Baba'nın oğlunun isminin Ahi Mehmet olması, Alibaba'nın babasının ismini verdiği, kuvvetle muhtemel Sivas'ın ahi ailesinden gelme ihtimali de bulunduğunu görmekteyiz. (Savaş, 1990: 1-45)

Ali babanın dini kimliğine baktığımızda alevî Bektaşî veya Sünnî olduğunu net bir şekilde ifade etmenin zor olduğunu söyleyebiliriz. Savaş'ın çalışmalarında Rüstem Paşa'nın hocalığını yapmış olabileceğinden bahsetmektedir. Ali baba eğer Alevî Bektaşî ise neden Sünnî gelenekten gelen Rüstem Paşa'ya hocalık yapmıştır. Ayrıca Rüstem Paşa'nın ona bir vakıf yaptırdığı konusu da dikkatle bakmamız gereken bir konudur.

1.4.3.2. Alibaba Camisi

Fotoğraf 5:Alibaba Camisi

Alibaba camisinin kuruluş tarihi olarak kitabesinde 1574 yılını göstermektedir. Fakat bu caminin müştemilatları da olduğunu düşünürsek bunların ne zaman kurulduğuyla ilgili bir bilgiye veya vesikaya ulaşamadık. Cami içerisinde bulunan mezarların kimlere ait olduğu hakkında kesin bir bilgiye de maalesef ulaşamadık. Çünkü herhangi bir kitabe ve resmi bir belge bulunmamaktadır.

Alibaba camisinin ilk olarak camii mi yoksa dergâh olarak kurulup sonradan caminin eklendiği konusunda da net bir bilgi yoktur. İlk olarak bu dergâhın külliyesinde içinde han, aşhane, kiler bulunduğu⁵ hakkında bilgiler mevcuttur. Susamışlar konağının ali baba zamanında kurulduğunu kabul edersek, caminin kitabesin de kuruluşun 1574 yılı düşünülürse caminin sonradan eklenmiş olabileceği tezini desteklemiş oluyor. Elbette bununla alakalı kesin bir bilgi veya vesika bulunmamaktadır. Yanar a göre bu caminin bir alevi Bektaşî dergâhı olduğu 2.Mahmut zamanında Bektaşî dergâhının kapatıldığı ve buranın Nakşibendi tarikatını verildiğini ifade etmiştir. Bununla ilgili bu cami ve susamışlar konağının mülkiyetinin yargı da olduğunu söylemiştir. (K.K.2)

⁵ <https://www.sivas.bel.tr/icerik/56/38/susamislar-konagi.aspx>

1.4.3.3. Susamışlar Konağı

Fotoğraf 6. Susamışlar Konağı

Şu an Sivas belediyesine ait olan bu yapı, Alibaba camisinin külliyesi içerisinde bulunmaktadır.

Sivas'ın önemli değerlerinden biri olan bu yapı devrin padişahı (yıl olarak baktığımızda Kanuni dönemine denk gelmektedir) tarafından ali baba ve torunu küçük ali baba ya mülk olarak tahsis edilip gelir kaynakları vakfedilmiş, hem Sivaslı lar hem de buradan gelip geçen yolculara hizmet için verilmiştir. Ali baba ailesinin son yaşayanları olan Mehmet Nuri susamış ve oğulları ithafen susamışlar konağı adı verilmiştir⁶. Polat a göre bu konağın 'susamış' olarak isim verilmesinin sebebi büyük ali baba zamanında işçiler bu zaviye için çalıştıkları esnada çok susamışlar. Bu durumu ali baba hazretlerini intikal ettirdiklerinde, ali baba hazretleri konağın bahçesinde bulunan çeşmenin olduğu alana gelerek(fotoğraf 6 da bulunan çeşme) asasını yere vurur ve orda bulunanlar ile dua eder. Diğer gün baktıklarında gürül gürül suyun aktığını görürler. Daha sonraki yıllarda da suyun aktığını hatta insanların gelip yüzünü yıkadıkları ve şifa bulduklarını da söylemektedir.

⁶ <https://www.sivas.bel.tr/icerik/56/38/susamislar-konagi.aspx>

Yıllar geçtikten sonra konağın etrafına binaların yapılmaya başlanmasıyla suyun içme değerinin kaybolduğu akabinde suyun üstü taşlarla kapatılıp yer altı suyu olarak aktığını belirtmiştir. Polat ayrıca bu konakta bulunan çilehane ve şişlerin olmasının, buranın bir Rufai tekkesi olma ihtimalini kuvvetlendirdiğini söylemiştir. Tekke ve zaviyelerin kapanmasıyla birlikte Mülkiyet olarak susamış ailesinden ücreti mukabilinde alındığını, şu an itibarıyla Sivas belediyesi kültür envanterinde bulunduğunu beyan etmiştir. (K.K.8)

1.4.3.4.Alibaba Cem Vakfı

Fotoğraf 7.Cem vakfı Sivas şubesi

Cem evleri veya halk dilindeki cem vakıfları şüphesiz geleneksel Aleviliğini temsil ettikleri için bu konuya da değinmek faydalı olacaktır.

TDK sözlüğüne baktığımızda cem “toplama, bir araya getirme “ anlamında; vakıf ise;

1.Bir hizmetin gelecekte de yapılması için belli şartlarla ve resmi bir yolla ayrılarak bir topluluk veya bir kimse tarafından bırakılan mülk, para.

2.Birçok kişi tarafından kurulan ve toplum yararına çalışmayı ilke edinen kuruluş

3.Bir topluluk veya bir kimse tarafından bırakılan mülk ve paranın idare edildiği yer’’⁷ olarak tanımlanmıştır.

Mülakat sorularımızdan bir tanesi olan ‘‘Sivas’ta yaşayan bir alevi vatandaş olarak Sivas’ta mevcut olan cem evi ve derneklerin size katkısı nedir?’’ Şeklindeki sorumuza Atmaca şu şekil cevaplamıştır, Kimliğimiz açısından Aleviliğimizi yaşıyoruz. Okumakla alevi olunmaz, bilersen alevi olursun. Yaşayarak alevi olunur. O manevi hazzı yaşayacaksın. Muharrem orucunu tutacaksın, Kerbelayı yaşayacaksın. Hz. Muhammed efendimizin miracını yaşayacaksın. Hicreti yaşayacak tevekkül edeceksin. O manevi havayı yaşayacaksın. İnanç ve dünya yönünden huzur bulmamız bu cem evlerine bağlıdır. İnsanlara hoş görü ile bakmamıza yardımcı oluyor. (K.K.1)Şeklinde var olan vakfın önemine işaret etmiştir.

Toplumsal sevgiyi aşılması bakımından Doğan ise bu vakıfların, İnsanlara birlik beraberlik olmak adına katkı sağladığını, fakat devlet desteği alınmadığı için insanlara katkısı sınırlı olmaktadır. Düşüncelerini, inanışlarını rahatça yaşayan insanların yetiştirilmesi toplum açısından da önemlidir. Diğer topluluklarda olduğu gibi Alevi toplumu da devletten daha çok destek görmelidir. (K.K.9)

Bu kurumların vatan, millet ve bayrak sevgisini aşıladığını söyleyen Yanar ise, Öncelikle daha önce değindiğim gibi cem evinde eğitim alan, buranın ekmeğini yiyen bir kişi vatan haini olmaz. Burada yetişen asi olmaz. Devlet terbiyesi, güzel ahlak, Kuranın Türkçesi öğretilir. Bizde deden önce yemek yenmez. Buna örnek vermek gerekirse bir sofrada Dedenin razılık vermesi lazım. Bu da bir oto kontrol, terbiye veriyor. Bizim kırmızıçizgimiz vatanımız, bayrağımızdır. Biz burada bunları öğretiriz. Bu kurumun yani cem evinin yapımında Sünni kardeşlerimizin büyük yardımı olmuştur. Bu da birlik beraberliğimiz için çok önemlidir. Sultan şehrimize yakışan da budur. Bizim hedefimiz bu toplumsal birliğimizi korumak. İşte bunları bu tür kurumlarda çocuklara aşıyoruz.’’ şeklinde izah edip gayri alevi inancına sahip insanların da bu kurumlara yardım ettiğini, dolayısıyla bu durumun toplumsal dayanışmaya ve birliğe katkı sunduğunu belirtmiştir. (K.K.2)

Sivas’ta bu vakfın var olması hakkında Ö.B ve M.T ise bu kurumların özellikle toplanma, cenaze ve evlenme hizmetleri gibi sosyal kolaylıklar sağladığını, var olmasının kesinlikle gerekli olduğunu ifade etmiştir. (K.K.4)(K.K.10)

Sivas’ta var olan cem evi, insana saygı ve hizmet anlayışı prensibi ile hizmet etmektedir. Dili, dini ne olursa olsun yaratılanı yaradan dan ötürü sevmek anlayışı olduğu için, pirllerimiz ‘aslanla ceylan dosttur kucağımızda’ demiştir. Birlik, beraberlik, kardeşlik, barış, sevgi ve saygı çerçevesinde hümanist bir düşünceyle hizmet ederiz. Vatanımızı milletimizi sevdiğimiz için gerisi teferruattır. Süfli ve gayri hukuki işler olmaz.(K.K.3) Dolayısıyla bu kurumların insan sevgisi, barış, kardeşlikten başka bir amacının olmadığını görmekteyiz.

⁷ <https://sozluk.gov.tr/>

Fotoğraf 8. Cem Alanı

Fotoğraf 9. Cem Alanının Giriş Kapısı

Sivas merkez Alibaba mahallesinde mevcut olan bu kurum, geleneksel Aleviliğin yaşandığını gösteren en önemli göstergedir. Şimdi de Geleneksel Alevilik konusuna değinelim.

2.ALEVİLİKLE İLGİLİ BAZI KAVRAMLAR

2.1.ALEVİLİĞİN KAVRAMSAL İZAHİ

Alevilik kavramı birçok bilimde ele alındığı için, bazı yazarlar tarafından multi disiplinler bir kavram olarak görülmektedir.

Ocak'a göre Alevilik inancının temeli orta Asya Şamanizm'ine dayandığı gibi, özellikle eski inançlardan olan Budizm, zerdüştlük, mazdekizm gibi eski İran dinlerinden de etkilendiği, nispeten Hristiyanlık ve Museviliğin tesirinde kaldığı, bunlara ilaveten Anadolu ve Mezopotamya mitolojisinin katkısının olduğunu söyleyebiliriz (Ocak, 2000: 16) Melikoff da aynı şekilde Türk'lerin birçok dine inandığını söylemektedir. Bunlar Manicilik, Budhacılık, Nesturilik, Ortodoks ya da Katolik Hristiyanlık ve Musevilik. Günümüzde orta Asya'da varlığını sürdüren Sarı Uygurlar da Budhacılığa inancına sahipler. Karamanlılar ve Moldavialı Gagavuzlar Ortodoks, Karaitler Musevi inancına sahiptirler. Başlangıca baktığımızda ise Türkler şaman inancına inanıyorlardı. Günümüzde şaman inancına bağlı Türkler varlığını sürdürmektedir. Bunlar Sibiry ve Orta Asya' da yaşamaktadırlar. Şaman inancına sahip Türkler gök tanrıya inandıkları için doğa güçlerine perestiş ediyorlardı. Toprak ve su tanrısız boyuta geçiyordu. Şaman inancında kam ve ozanlar din görevlileri oluyordu. Bu din görevlileri aynı zamanda sözlü edebiyatın taşıyıcıları, birer büyücü, utacı ve aynı zamanda din ulularıydı. Dede Korkut kitabı Türklerin en eski yazılı kaynaklarından biridir. Buradaki Dede Korkut Türklerin Kam ve Ozanlarını temsil etmekteydi.(Melikoff, 1993: 31)

İslam dünyasının tarihi seyri içinde ise Aleviliğin özellikle itikadı ve ameli mezhebe ayrılmasıyla farklı coğrafyalarda farklı anlamlar kazanmış olduğunu görüyoruz. Bu anlamlara baktığımızda Acem diyarı olan İran'da "Caferi", Güney Asya ülkesi olan Pakistan'da "İsmaili", sınır komşumuz olan Suriye'de "Nusayri" Arap yarımadası ülkelerinden biri olan Mısır ve Yemen'de "Zeydi" Lübnan'da "Dürzi" olarak karşımıza çıkmaktadır. (Sezgin, 1999: 298)

Aleviliğin kelime kavramına baktığımızda Eröz şöyle tanımlamaktadır. Arapça lügatinde Hz. Ali efendimizi sevmek ona hürmet etmek anlamında kullanılmıştır. Dolayısıyla Hz. Ali efendimizi sevene Alevi tabiri kullanılmıştır. Bunun yanında bu sevginin peygamber torunu olması sebebiyle olduğu kadar kudsîyetlik te atfeden kesim de vardır. (Eröz, 1990: 33) Bugün var olan Alevi-Sünni tartışmasının özünde eksik bilgi olduğunu söyleyebiliriz. Bu tartışmaların nedeni daha çok dini olarak bilinir. Fakat bunun dini nedeni olmaktan ziyade siyasi olduğunu söylemek daha doğru olacaktır. Geçmişten gelen asılsız bilgiler, iftiralar Aleviliği yanlış anlamalara yol açmıştır. Bu yanlış bilgiler alevi kesimini dışladığı gibi kapalı bir toplum yapısına da neden olmuştur. Bundan ötürü Aleviliği sağlıklı bir şekilde araştırmak da zorlaşmıştır. (Yaman, 1998: 9)

Levent'e göre Alevilik kavramının en çok kullanılan tanımı Hz. Ali efendimizi çok sevmek, Hz. Ali efendimize bağlı olan ve onun yolundan giden, aynı şekilde Ehli beyt tarafında olmak ve onların yolundan gitmektir. Alevilik Anadolu topraklarında İslam'ın sufi tercümesidir. Peygamber efendimizin vefatından sonra halife olarak kimin geçeceği ile ilgili bir görüş ayrılıkları olmuştur. Bu ayrılıklardan bir tanesi peygamber efendimize yakınlığı ve birçok şartlardan dolayı Hz. Ali efendimizi halife olmasını istemişlerdir. Bu görüşü savunan

kesime İslam tarihinde Şia yani taraftar denmiştir. Alevi kelimesi de Şia kavramıyla aynı anlamda kullanılmıştır. Alevi kavramı Şia kelimesinin Türkçe hali diyebiliriz. Zaman içerisinde Şia kavramı İran’da ve ülkemizde farklı anlamlar kazandı ve farklılaştı. Buna karşılık Anadolu Aleviliği kendine has bir kavram olarak kullanılmaya devam etti.(Levent, 2019: 5)

Yörükhan’a göre Alevi kelimesi Hz. Ali efendimize bağlı ve onun taraftarı olan demektir. Hz. Ali efendimize bağlı olmanın derece derece manaları değişmiş bu da ortak bir Alevilik kavramını oluşturmayı zorlaştırmıştır. Yörükhan Aleviliği beş kısma ayırmıştır. (Yörükhan, 1998: 463) Bunlara değinecek olursak:

1.Halifeliliğin Hz. Osman efendimizin hakkı olduğunu savunanlara “Osmaniye” denildiği gibi, asıl halifeliliğin Hz. Ali efendimizin hakkı olduğunu savunan kesime ise “Alevi” denilmiştir.

2.Abbas oğulları soyundan gelenlere “Abbasi”, Talip oğulları neslinden gelen kişilere “Talipoğulları” denildiği gibi Hz. Ali efendimizin soyundan gelenlere ise Ali oğulları manasındaki “Alevi” kavramı kullanılmıştır.

3.Hz.Ali efendimiz yaşarken onu en üstün ashabı kiram ve peygamberden sonra halifeliliğe en yakın gören kimselere de “Alevi” denilmiştir.

4.Diğer bir husus imamlığın Hz. Allah ve peygamber efendimiz tarafından verildiği inancına sahip olan “şia-i aleviye” grubudur.

5.Yörükhan’ın bahsettiği son kısım ise Hz. Ali efendimizi ilahlaştıran, onu efsaneleştiren, beşerden ayrı bir tarafa koyan Ali-Allahiye tabiri kullanan kesimdir. İslam tarihine baktığımızda ayaklanmaları çıkaran, başkaldırma hareketinde bulunan, yeni hükümetler kuran kesim bu kesimdir.

Çelik ‘e göre Hz. Ali efendimize bağlılıkları olan bir takım dini ve siyasi topluluklar için kullanılan bir terimdir. Emeviler devrinin son zamanlarında ehli beyt soyundan gelenler için, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin efendimiz neslinden gelenlere seyit, şerif, emir gibi terimlerden başka Alevi kavramı da kullanılmaya başlanmıştır. Bu kullanım sonraki dönemlerde de kullanılmaya başlanmıştır. Aynı şekilde bugün de aynı şekilde bu kavram kullanılmaktadır.(Çelik, 2019: 90)

Alevi kavramını izah ettikten sonra Alevi olmanın şartlarını da konuşmakta fayda olacağını düşünüyoruz. Yani Alevilik doğuştan mı olabilecek bir durum mudur yoksa sonradan olunup olmayacağı meselesine de değinmek gerekir. Alevi cemaatinin bütün mensupları alevidir. Musahiplik ikrar verme yani açıkça söyleme ile olunur. Herkes birbirinin musahibi olamaz. Bunun için bazı önemli ritüellerin yerine getirilmesi gereklidir. Alevi doğan her çocuk doğuştan alevidir. Anne ve babası alevi olmayan çocuğun alevi olması mümkün değildir. (Eröz, 1990: 67)

Çelik’e göre Alevi sözcüğünün ilk olarak kullanılması Ebu Dulat tarafından 941 ile 942’li yıllar arasında görülmektedir. Bu yazar “Alevi” sözcüğünü ilk kavramsallaştıran kişidir. Alevi kelimesi 11. Yy da Yusuf Has Hacıp tarafından yazılan Kutadgu Bilig isimli eserinde “Hz Ali efendimizin soyundan ve ona bağlı olanlar” şeklinde tanımlanmaktadır. Aynı şekilde Çelik şu Alevilik ile ilgili şu dizeleri de eklemektedir.

Ezelden divâne etti âşk beni,
Hüseyniyim, Aleviyim ne dersin?
Niçin dahledersin tarık düşmanı,
Hüseyniyim, Aleviyim ne dersin?
Pir Sultan'ım çağırır Hint'e Yemen'de,
Dolaştırsam seni sahip zamanda,
İradet getirdim ikrâr imanda,
Hüseyniyim, Aleviyim ne dersin? (Çelik, 2019; 94-95)

Dönmez' e göre Hz. Ali efendimizi tanrı olarak kabul eden en uç kesimlerden tutun da, Hz. Ali'nin erdemli, yüksek vasıflı, Hz. Allah'ın dostu, Hz. Muhammed'den hemen sonra gelen ve onun ilk halife olması gerektiğine inananlar olduğu gibi, Hz. Ali efendimizi normal bir insan olarak gören birçok alevi anlayışı bulunmaktadır.(Dönmez, 2003: 15-16)

Alevi kavramı kadar Bektaşî kavramı da çok kullanılmaktadır. Melikoff a göre ülkemizde Bektaşî ve Alevi diye iki farklı grubun bulunduğunu bu iki grubun arasındaki farklardan birisinin sosyal nitelikte olduğu ile alakalıdır. İnançları ve zengin edebiyat kültürleri vardır ve bunlar aynıdır. Kam ve ozan gibi süre geldiği bu edebiyatın temelini oluşturmaktadır. Bu edebiyatın büyük bir çoğunluğu yazılı değildir, sözlüdür. Pir Sultan'ın Nefeslerinin dilden dile yayılması gibi. Alevilerde hacı Bektaş Veli'ye bağlıdır. Bektaşîlerin müritlerinin çoğunluğu şehirli olması bunlara has bir duruma getirmiştir. Melikoff ayrıca 2.Mahmut döneminde Bektaşî tekkelerinin kapatılmasından sonra Bektaşîlerin kendini gizlediğini de söylemektedir. Osmanlıların son döneminde yaşayan Jön Türkler ve Yeni Osmanlılar'ın çoğunun Bektaşî olduğunu söylemektedir.(Melikoff, 1993: 31-32) Melikoff 'a göre Alevi ve Bektaşî benzerliğinden bir diğeri her ikisinin de aynı kökenden geliyor olmasıdır. Her iki inanış da Anadolu topraklarına yakın zamanda gelmiş, hem Selçuklularda hem de Osmanlı dönemindeki şehir merkezlerinde öğretilen inançları özümsememiş, göçer Türkmenlerden oluşan ve onların yaşadığı bir halk inanışıdır. Bu inanış biçimine İslamlaşmış şamancılık denilebilir. Aleviler ile Bektaşîlerin bir ayrım noktası ise şudur. Bektaşîler yüzyıllar boyunca şehirlere düzenli bir şekilde yerleşirken alevi inancına sahip insanlar daha çok ananelerine bağlı eğitim dışında kaldılar.(Melikoff, 2011: 20) Dolayısıyla Alevi 'lerin daha çok kırsalda kalıp inançlarını bu şekilde yürüttüklerini; Bektaşîler ile Alevilerin hemen hemen bütün yönlerinin aynı olduğunu, farklılıklardan bir tanesinin Bektaşîlerin daha çok kentlerde yaşam sürmesi olduğunu söyleyebiliriz.

Bektaşî kavramına değindikten sonra şimdi de Kızılbaş sözcüğüne kısaca değinmekte fayda olacağına inanıyorum. Melikoff 'a göre alevi sözcüğü bilimsel açıdan yanlıştır. Çünkü Alevilerin tarihteki ismi Kızılbaş'tır. Kızılbaş denilmesinin sebebi 15. Ve 16. Yüzyıllarda Türkmen boylarından olan safaviler başlarına kırmızı bir serpuş yani şapka giydikleri için bu isim ile anılmışlardır. Fakat yüzyıllar içerisinde özellikle celali isyanlarından sonra dinsiz asi anlamında kullanılması sebebiyle küçültücü bir manaya doğru kaymıştır. Alevi sözcüğünün Kızılbaş kelimesinin yerini alması çok uzak değildir. Yakın zamana tekabül etmektedir. Alevi kelimesinin Suriye sınırları içerisinde yaşayan Nusayrilere

‘Alaviler(Alaouites)’denilmesinden sonra yaygınlık kazanıldığı kuvvetle muhtemeldir.(Melikoff, 1993: 33-34)

Melikoff Alevi Bektaşî inancının çok geniş bir alana yayıldığını söylemektedir. Bu inanca hem Anadolu ‘da hem de Rumeli’de rastlamak mümkündür. Bulgaristan ‘da ve Balkanlarda yer alan Yugoslavya bölgesinde birçok Bektaşî tekkesi ve ocakları bulunmaktadır. Arnavutluk ‘ta ise Bektaşîlerin yoğun yaşamasını gösteren en net bilgi ise 2.Abdulhamit dönemine gitmemiz gerekecektir. Zira 2. Abdülhamit’in öfkesine yol açacak bir Arnavut yönetimi bile kurulmuştur. Balkanlardan sonra doğuya baktığımızda ise İran da Tebriz bölgesinde kırklar ya da cehelten adı verilen bir grup vardır. İnançları ve töreleri Türkiye ‘de yaşayan aleviler gibidir. Hacı Bektaş veliye bağlıdırlar. Hz. Ali efendimizi tanrısallığına inanırlar. Bunun yanında şah İsmail ‘de bu tanrısallık kısmında yer almaktadır. Kırklar veya cehelten ismi verilen bu topluluk aynı zamanda Türk ‘tür.(Melikoff, 1993: 34)

Alevilik ile teorik bilgiyi verdikten sonra sahada yapmış olduğumuz mülakat ve çalışmalara da değinmemiz faydalı olacağını düşünüyoruz.

Atmaca Dede’ye göre Aleviliğin ‘‘İslam’ın özü olduğu, Aleviliğin aslı doğruluk, merhamet, eşitlik, meyvesi sevgi, hazinesi bilgidir. Aleviliğin dini İslam, kitabı kuran, Muhammed Mustafa’ya ümmet, aliye talip, ehli beytin yolunu süren, Hünkâr Hacı Bektaş velinin formül ettiği gibi ‘eline, diline, beline, işine, aşına sahip olan, iyi düşünen, kul hakkına riayet eden, kendine zor gelen bir şeyi başkasına yapmayan, insanların dili dini ırkı ne olursa olsun ‘iyiler iyidir’’ diyen, kadın erkek eşitliğine özde inanan, kadının ana olduğuna erkekten bir adım önde olduğuna inan bir Aleviliktir. İnsanı kâmil olmak, onlara faydalı olmak, kul hakkına riayet etmek en önemlisi bu dur.(K.K.1)

Aleviliği anlayabilmek ve anlatabilmek için birkaç farklı pencereden bakmamız gerekir. Bu durumu Yanar şu şekilde açıklar ‘‘Aleviliği tek kelime ile anlatmak imkânsızdır. Bunun sosyal boyutu, kültürel, tarihsel ve birde dini boyutu vardır. Şimdi sadece tarihi yönünden alırsak yanılırsınız. Dini yönden alırsan oradan da yanılırsın. Alevilik İslam’ın Anadolu yorumudur. Veya Türk yorumudur. Türkmen yorumudur. Şimdi alevi vatandaşlar Arapların şu anki yaşam tarzları, sosyal yaşamları, kuranı kerimin veya peygamber efendimizin tarihine baktığımız zaman Arap kültürüyle geleneğiyle bakar. Ama biz Aleviler baktığımız zaman Türkçe bakarız. Türkmen gözüyle bakarız. Bizim için önemli olan Türkçe kurandır. Oradan bize ne öğüt veriyor ona bakarız. Alevilik olgusunun oluşması yedinci imamlardan Musa-i kazım önce emeviler daha sonra Abbasîlerin baskıları sonucu kendi ve ailesini ölümden kurtarmak için orta Asya’ya göç ettiler. Orda yaşayan Türkmenler gelen misafirlerini bir mahalleye yerleştirdiler. Oradan gelen insanların dinini aldık fakat Araplıklarını almadık. Bizim daha önce var olan gök tanrı inancını koruduk ve İslam’ın özünü alarak ortaya Ahmet yeseviye gelene kadar belirli evreler geçirmiş Ahmet yeseviden sonra Anadolu’ya gönderilen alperenler, mürşitler pirlere dediğimiz Hacı Bektaş veliler, hacı bayram veliler yunus emreler taptuk emreler abdal Musa hazretleri vs. sayesinde Anadolu’da hem türkün töresini hem de İslam’ı yaydılar. Örneğin bu insanlar eline diline beline sahip ol demişlerdir. Bu aynı zamanda kuranında ana fikridir. Âmâ biz Türkmen olduğumuz için bunu iki farklı manada anlıyoruz. Eline derken elinle koymadığını alma, harama el uzatma diğer taraftan eline sahip ol derken iline-devletine-vatanına-istiklal marşına sahip ol diyor. İkincisi diline sahip ol diyor burada diyor ki Türkçene sahip ol, Arabın dilini alma diyor. Üçüncüsü beline sahip ol derken şeriat olarak zinaya yaklaşma: hem de soyuna Türklüğüne

sahip ol diyor. Bizim Anadolu’da Ahmet Yesevi ile başlayan hem Türklük hem İslam terbiyesini kaynaştırarak bugünkü Anadolu Aleviliği oluşturulmuştur. Kısaca Alevilik orta Asya’daki Göktürk inancı ile İslamın sentezlenerek yeniden yorumlanmasıdır. Hz Allah kitabında bana kul hakkı ile gelmeyin diyor. Benim için bu namazdan önce gelir.” (K.K.2)

Özer Dede ise Aleviliğin İslamiyet’in mistik bir yorumu olduğunu söyler. Alevilik tek bir sözle anlatılacak bir konu değildir. Alevilik Alinin evidir. Ali taraftarı demektir. Hak Muhammed Ali Ehli Beyt on iki imamlar erenler pirlar in sürmüş olduğu bir yoldur. Bana göre Alevilik; Bu yoldan, yaşlılarımızdan, pirlarımızdan, ulularımızdan öğrendiğimize göre Alevilik sözlü bir gelenektir. Yazılı bir şeyi yoktur. Tarihin derinliklerine baktığımızda ta ki 1950 ye kadar sözlü gelenek olarak aktarılmıştır. Çünkü alevi toplumunun üzerinde bir baskı vardı. Aleviyim demek suçtu sanki. Onun için biz alevi Bektaşiler 1950’ye kadar bütün ibadetlerimizi gizli yaptık. Kendi örf ve adetlerimizi hep gizli yapmışızdır. Neden peki? Çünkü sindirilmişiz, asimile edilmişiz, katledilmişiz. Gerçekten incitilmişizdir. Bunu inkâr edemeyiz. Aleviliğin merkezinde insan vardır. Bunu nerden anlıyoruz? İnsana olan hoşgörüsünden, davranışından sevgisinden anlıyoruz.

Ekberi Alevilik nedir diye soranlara
“Evvela Ademi nebiden gelir,
Türlü şekillere mana yoralar,
Bu yol hak Muhammed aliden gelir,
Hz. Ali’yi vurduktan sonra
Hz. Hasanın tasına avına koyduktan sonra,
İmam Hüseyin’i şehit ettikten sonra,
Ehli beytin yolunu sürenlerden gelir.
Muhammed Mustafa’nın kurduğu yoldur,
Hz alinin sürdüğü yoldur.
İmamlar neslinden bir parça koldur.
Hünkâr hacı Bektaş veliden gelir.
Muhammed Mustafa’ya kast edenler
Ehli beyt yolunu terk edenler
Evladı resule küfredenler
Kılıç çeken Eva Müslim’den gelir.
Ekber’iyim söylerim hakkın sözüdür
Bu yolu görmeyen körün gözüdür,
Alevilik mezhep değil özüdür,
Muhammed Mustafa nebiden gelir.”

Kısaca İslamiyet’in özüdür, yani İslamiyet’in çağdaş yüzüdür. Kuran ve ehli beytin yoludur. 4 kapı 40 makamdır. Edeptir. Kırklar cemiyle pekiştirilir. Alevilikte insan vardır. Ayrımcılık ötekileştirme yoktur. Daimi derki:

Göremiyorsan gerçek varlığı alevi olsan Sünni olsan ne çıkar.

Sanat edilmiş sahtekârlığı alevi olsan Sünni olsan ne çıkar.

Cemalettin Kemalettin yoksa marifet suyuyla kabın dolmazsa, sende insanlığa eser yoksa alevi olsan Sünni olsan ne çıkar.

Daimi’ yem nefse galip olmazsan, eline diline beline sahip olmazsan alevi olsan Sünni olsan ne çıkar.” Alevilik hümanist bir düşüncedir. Hünkârımız hacı Bektaş veli efendimiz

hep sevgiden, barıştan yanadır. İnsanın incitilmesi taraftarı değildir. Çünkü insan yüce Allah'ın yeryüzündeki halifesidir. Bu da insanın büyüklüğünü gösteriyor. Alevilik insan merkezlidir. Alevilikte makam mevki olmaz. Herkes birdir. Eşittir. Bakınız Alevilikte cem vardır. Bir nevi halk mahkemesidir bu. Bir yanlışınız olduğu vakit orada yargılanırsınız.

Bizim yolumuz ve erkânımızda;
“sevgi muhabbet kaynar yanar ocağımızda
Bülbüller şevke gelir gül açar bağımızda
Hırslar kinler yoktur bizim ocağımızda
Aslan ile ceylan dosttur kucağımızda”

Pirimiz hacı Bektaş veli yüzyıllar önce bunu demiştir. Yani burada diyor ki ne olursa olsun insanları ötekileştirmeyin, insanların dilinden, dininden meşrebinden yaşantısından dolayı ayırt etmeyin. İnsanları insanlardan üstün tutmayız. Ve bunu Kuran'dan da anlıyoruz. Bakara suresi 30.ayette yüce Allah diyor ki “ yeryüzünde halife olarak insanı seçtim, benim temsilcim diyor. Gene aynı şekilde ahzap suresi 72.ayette ben bunu dağlara taşlara verdim onlar kabul etmedi. Bunu insan kabul etti. Allah önce maddeyi tabiatı yarattı sonra insanı yarattı. Bunun anlamı benim büyüklüğümü yüceliğimi bil diye. İnsanın önce kendini bilmesi gerekir. Alevilik onun için insan merkezlidir. İnsanı seven insana hoşgörü ile bakar. Dini dili ırkı hiç önemli değildir. Bizim için insan olması önemlidir. Mevlana'nın ne olursa ol gene gel derken hırsız da mı gelsin, haydut ta mı gelsin? Burada bahsedilen bu değildir. İnsan gibi insan, yolu erkânı bilen gelsin bunu anlamalıyız. Alevilikte ki anlayış insanı kâmil insan yapmaktır. Bunu nerden anlıyoruz. Bizim yolumuzda 4 kapı 40 makam vardır. Bizim pirimiz insanın 40 makamda insanı kâmile erdiğini söyler. Zaten insanı kâmil olduğun vakit hiçbir kötülük olmaz. İnsan Allah'ın temsilcisi olduğu için incitilmemeli, kul hakkı yenir mi? Hakkı Muhammed alinin yolunda ayrımcılık yoktur. Alevilik Alinin yanında olan, Alinin taraftarı olan demektir. Bu yolda hırs, kin yoktur. Bu yolda hamları has etmek vardır. Yüce Allaha varmanın yolu insandan geçer. Bakınız cem yaparken insanlar arasında rızalık arıyoruz. İnsanlar arasında birlik beraberliği sağlamak için. İster görgü ceminde olsun ister musahiplik ceminde olsun bir komşusunu incittiyse pirin huzurunda o kişiye hakkı verilir. Yol düşkün olan insan örneğin insan öldürdüyse ırza yönelik bir şey olduysa bunlar asla affedilmez. Bizim yolumuzda bunlar ömür billah düşkündür. Bunlar ceme alınmaz selam bile verilmez. Biz burada iyiyle kötüyü ayırt etmeye çalışıyoruz. Topluma faydalı insanlarla zararlı insanları ayırt ediyoruz. Daha doğrusu yaptığı bu suçtan dolayı ıslah etmeye çalışıyoruz. Topluma kazandırmaya çalışıyoruz. Hz. ali efendimiz ehli beytimiz on iki imamlarımız hiçbir zaman haksızlık yapmamışlardır. Pirlerimiz Haksızlık karşısında susan onurunu şerefini kaybetmiştir der. Bir haksızlık varsa dik durman gerekir diyoruz. Pirlerimiz Hz. Hüseyin efendimiz Hz. ali efendimiz hep haksızlık karşısında dik durmuşlardır. Bunun karşısında bedel ödemişlerdir. Yolun gereği haksızlık karşısında bir şey biliyorsan söyle. Eğer ki bunları söylemezsen bu yanlışlar akıp gider. Düzeltilmesi gerekir yani. İlerlemiş toplumlara baktığımız zaman ahlakı ilerlemiş toplumlar olarak görüyoruz. Cahiliye toplumuna baktığımızda ahlaksızlık başını alıp götürmüştür. Dolayısıyla ilerlememiştir. Bakınız biz cemlerde insanlığı sorguluyoruz. Alevilik bir yaşamdır bir inançtır, bir kültürdür. Eline diline beline sahip ol derken biz aynı zamanda insanlığını da sahip çık onu koru diyoruz. Alevilik çağdaşlıktır, uygarlıktır, eşitlikçidir, musahipliktir, kardeş olmaktır. İnsanları ötekileştirmemek gerekir. Alevilik hümanisttir. Savaşa karşıdır. Barıştan, sevgiden

saygıdan yanadır. Biz bu topraklarda yaşayanlar olarak birlik olmamız lazım ancak bu şekilde kalkınabiliriz.(K.K.3)

Durukan'a göre Alevilik sözcüğü bundan 50 yıl önce yoktu bunun yerine Alevi inancı vardı. Alevilik sözcüğünü tarih kalpazanları dilimize yerleştirdiler. Dini inanış iki temel üzerine oturtulmuştur. Ehlibeytin tarafı ehlibeytin tarafı olmayanlar. Alevi insan geleneği töreyi yerine getiren insandır. Kuru kuruya bir Alevi inancı olmaz. Alevi biri o yolun ahkâmına erkânına yani 4 kapı 40 makama Cem'i musahibi dedeyi bunları bilmeden Alevilik inancını yeterince yaşamış olamaz. O insan kendini aldatır topluma aldatır. Örneğin ben lise mezunuyum diyen bir insan bunu kanıtlamak için diplomasını ibraz etmesi lazım Alevilik inancı da bunun gibidir diploman olmadan inancının olması pek bir önemi yoktur. Günümüzde Bir takım insanlar Aleviliği Muhammed'den Ali'den ehlibeytten İslam'dan uzaklaştırmak için bir takım çalışmaları girmektedirler. Bence bunlar akıl fukaralarıdır. Alevi olabilmek için Kur'an ve ehlibeytin ahkâmını bilmek yerine getirmek gerekir. Musahibi olacak, Cem'i olacak, mürşidi olacak, piri olacak. Her şeyden önce güzel ahlak sahibi olacak. Ben yazdığım eserlerin en başına akıl ve güzel ahlak yazmışımdır. Akıl ve ahlakın olmadığı yerde iman olmaz. Sapık bir insanın, deli bir insanın, yalancı bir insanın imanı olmaz.(K.K.11) diyerek Aleviliğin güzel ahlak olduğunu söylemiştir.

Karataş'a göre Alevilik Hak Muhammed Ali yoludur. İslam'ın tasavvufi yorumudur. Alevilerde İslam anlayışında insanı merkeze alma durumu vardır. Bu doğrultuda ibadetini yapar ve yaşamını sürdürür. Alevilikte hem yöresel hem de bölgesel farklılıklar gösterebilir. Fakat ortak noktası ve kaynağı birdir. Hz. ali ve ehli beytin yolundan giden ona gönül veren kimsedir alevi. Alevi İslam inancında Allah birdir, peygamber olarak Hz. Muhammed efendimiz, kitap olarak kuranı Kerim, veliaht olarak Hz. Ali efendimiz onun ehli beyti ve on iki imamlar vardır. Bunların yanında Hoca Ahmet Yesevi, Hünkâr Hacı Bektaş Veli efendimize kadar uzanan yola tabi olmak vardır. Bu büyüklerimiz sayesinde İslam inancı orta Asya'dan başlayıp Anadolu'ya, Anadolu'dan Balkanlara kadar uzamıştır. Anadolu'da da Alevi Bektaşî inancı hâsıl olmuştur. Bu inanç oluşumunda Hacı Bektaş Veli Hazretlerinin, Yunus Emre'nin, Mevlana Hazretleri gibi büyüklerin katkısı çok büyüktür. Alevi inancında Rızalık kavramı çok önemlidir. Çünkü "rıza gösterince razı olursun" temel felsefesi alevi İslam inancında önemli bir rol oynamaktadır. Razılık ile alakalı Fecr suresi 27 ve 28.ayetlerinde " razı olmuş ve kendisinden razı olunmuş bir halde dön rabbine" der. Alevi inancında bu çok önemlidir. Biz bunu cemlerde yaparız. Eğer razılık olmazsa o cem ibadeti başlamaz.(K.K.12)

Sonuç olarak Sivas merkez Alibaba Mahallesi ve çevre mahallelerde yaptığımız araştırmalarda Alevilik kavramının Hz. Ali efendimizin yolu olduğu, İslamiyet'in özü olarak değerlendirildiği görülmektedir. Alevilik önce özüne sahip olmaktır. Aleviliğin güzel ahlak olduğu, eline, diline, beline, aşına sahip olmak olduğu görülmektedir. Aleviliğin Peygamber efendimizin ehli beytin yolunda olanlar olarak görülmektedir. Aleviliğin, Ali ve On İki İmam'ın öğretilerini öğretmiş olduğu varsayılan Hacı Bektaş-ı Veli'nin öğretilerini takip eden bir gelenek olduğu anlaşılmaktadır. Buna ek olarak mahallede ideolojik Aleviliğinin değil Geleneksel Aleviliğin yaşanmakta olduğu fakat şehirleşme ile birlikte bazı değerlerin azalmaya başladığını görmekteyiz. Bu azalan değerlerin en başında şüphesiz musahiplik kurumu gelmektedir.

Sivas merkez Alibaba mahallesinde genel olarak ortak bir alevi kavramı kurulmuştur diyebiliriz. Bunun da nedenleri arasında araştırma alanımızın sınırlarının dar olması, göç alan bir il olmaktan ziyade göç veren bir il olması sebebiyle demografik olarak aynı kültür insanların yer alması da önemli olduğunu düşünmekteyiz. Bu da ortak bir alevi kavramını kurmaya yardımcı olmaktadır.

2.2. ALEVİLİKTE CEM VE CEM ‘İN ÖNEMİ

Cem kelimesi Arapça lügatinden bir kelime olup,” toplamak, toplanmak” anlamına gelmektedir. Cami, Cemaat, Cemiyet kavramları gibi aynı kökten gelmektedir.

Dönmez ve Çelik’e göre Alevilik inancında ibadetin ismine cem denir. Asıl ibadet biçimlerinden biridir. Dinin asıl kaidesi sembollerle izah edilir. Cem dünya lütuflarından kendini izole edip, manevi âlemde Allah ile bütünleşme, tevhit durumudur. Allah ile bütünleşmek için masum olmak gerekir. Masum olabilmek için hatalarının bağışlanmasını, üzdüğün ve kırdığın kalpleri düzelterek, lokmanı paylaşarak cem olunur. Toplu olarak yapılan kutsal bir törendir. Hak Muhammed Ali meclisidir. Cem ibadetin yapıldığı yere cemhane veya cemevi denir.(Dönmez ve Çelik, 2018: 4)

Yaman’a göre Cem, Alevilik inancında en önemli dini törene verilen isimdir. Cem’in birkaç farklı anlamı mevcuttur. Bunlardan bazıları Görgü Cemi, Ali Cemi, içeri kurbanı gibi farklı anlamlarda da kullanılır. Cem töreni genellikle kış aylarında perşembeyi cumaya bağlayan gece yapılır. Kışın yapılmasının nedeni insanların genellikle yaz aylarında yoğun çalışmasından kaynaklanmaktadır. Bu cemin yapılmasının nedeni ikrarları tazelemek, topluma hesap vermek, yılın muhasebesini yapmak için yapılır. Cemde bulunanlar arasında kavgalı, küs, borçlu alacaklı veya herhangi bir şikâyetlerinin olmaması gerekir. Borcu olanlar görgüden önce ödemesi gerekir. Aksi takdirde cem başlamaz. Aralarında hak bulunanlar veya küs olanların helallik alması gerekir. Yapılmış hatalar varsa tekrardan yapılmamak üzere tövbe edilir. Ceme katılıp paklanılır. (Yaman, 2001: 185)

Yörühan’a göre Alevilikte cem üç sebepten yapılır. (Yörükhan, 1998: 315)

1-Alevi olan her birey yılda en az bir defa dedenin huzuruna çıkması gerekir. Bunun da nedeni öldükten sonra sorulacak suallerin bir benzerini dünyada hereksin içinde hesaba çekilmesi içindir.

2-Musahiip olmanın en önemli koşullardan biri pirin önünde ikrarda bulunmaktır. Bunun da yolu cem töreni yapılmasından geçer.

3-Talipler arasında küs veya düşkünlük olması durumunda pir önünde hesap verebilmek için cem gereklidir.

Dönmez’e göre Cem törenin yapılmasının birçok faydası ile karşılaşmaktayız. Cem töreni bir nevi sosyal kontrol aracı ve sosyalleşme aracı diyebiliriz. Tarihin ilk dönemlerinden yani Hoca Ahmet Yesevi’den itibaren Cemler kadınlı erkekli olarak yapılmıştır. Türklerin Anadolu’ya gelmesiyle birlikte bu ayinler yapılmaya devam etti. Bu

ayinlere 16.yüzyıldan itibaren "Ayn-i cem" denmeye başlandı. Bu aynı zamanda konargöçer Türklerin İslam öncesi dönemde yaptığı ayinlerin İslamlaşmış hali diyebiliriz. Cem özellikle geleneksel Aleviliğin yaşandığı dönemlerde aleviler arasında dayanışmanın sağlandığı, sosyal ilişkilerin sağlamlaştığı bir araç olmuştur. Cemi yöneten dedeler bir sorgulama, sıkıntıların çözüme kavuşturduğu, küskünlerin barışmasını sağlayan yani toplumsal huzuru temin eden bir araç olmuştur. Ayrıca yılda en az bir defa yapılması nedeniyle genç nesillere kültür aktarımı için de faydalı bir mekanizma olduğu şüphesizdir. (Dönmez, 2003: 134-135)

Çelik'e göre cem ibadeti, her türlü cafcac 'tan, ikiyüzlülükten uzak, doğrudan Allah'a yönelmenin ismidir. Cem ibadetinde birey, dilediğini, istediğini, direk olarak Hz. Allah'a yapar, sınırını aşmadan, bütün varlığıyla Allah ile bütünleşir. Bütünleşmenin yolu her türlü fenalıktan, nefsini temizlemekten geçer. Cem ibadetinde temizlenmeyenler hesaba çekilir, kul hakkı istintak ve iyiliğe kanalize edilir. Cem ibadeti ölmeden önce ölmenin yeridir. Vahdeti vücut olma yeridir. İnsanın kendisiyle hesaplaşma yeridir.(Çelik, 2019: 137)

Cem ibadeti genellikle hasat dönemi dışında kalan zaman diliminde bu da Kasım ve Mart ayı içerisindeki dönemde, perşembeyi cumaya bağlayan akşamlarda, köylünün hep birlikte bir arada olabileceği büyüklükte bir hane de dedenin katılımıyla gerçekleşmektedir. Fakat günümüzde cem ibadetlerin büyük çoğunluğu cemevlerinde yapılmaktadır. Cem ibadetinin idarecisi ve yöneticisi konumunda olan ve pir postuna oturan dede vardır. Dedenin yanında rehber, solunda zâkir bulunmaktadır. Cemde kadın ve erkeğin birlikte katılmasının meşru bir zemini vardır. Bu zeminde ilk cem olarak kabul edilen Kırklar ceminde yirmi üç erkek ve on yedi kadının katıldığına inanılması bu meşru zemini oluşturmaktadır.(Okan, 2014: 50) Bu da ibadetlerin kadın erkek birlikte yapılmasının temelini oluşturmaktadır.

Cem ibadetinin yapılmasında, yapılış amacında bazı farklılıklar vardır. Bu cemlerden bazıları şunlardır. Musahip cemi, Muharrem-Matem cemi, Abdal Musa cemi, Dardan indirme cemi, Koldan Kopan cemi, Baş okutma erkânı ve görgü cemi gibi birçok cem türü vardır. Musahip cemi sadece evli çiftlerin girebildiği, tarikata girmenin ilk koşulu olarak görülen cem türüdür. Muharrem-matem diğer bir deyişle kerbela cemi ise Hz. Hüseyin efendimizin şehit edilmesini anmak, o ehli beytin yasını tutmak amacıyla özellikle muharrem ayında yapılan cem türüdür. Abdal Musa cemi toplumdaki birlik ve beraberliği sağlamak ve pekiştirmek için, özellikle düşkünlerin de katılabildiği geniş katılımlı bir cem türüdür. Dardan indirme erkânı vefat eden kişinin huzur ve rahata ermesi için, vefat eden kişinin yakınları tarafından yapılan bir ayindir. Koldan kopan erkânı ise bekâr gençlere Aleviliğin gereklerini öğretmek amacıyla yapılır. Baş okutma cemi ise görgü cemine benzemekle birlikte her yıl veya en geç dört senede bir helallik almak için yapılır. Son olarak görgü cemine baktığımızda ise her sene bir defa olmak üzere o yılı toplumsal, dinsel ve ahlaki yönden değerlendirmek için yapılır. Yani o yıl içinde bu ahlaki kurallara uygun yaşayıp yaşamadığı sorgulanmaktadır.(Okan, 2014: 52-53) Dolayısıyla her cemin bir amacının olduğunu, amaç ve niyete göre yapıldığını görmekteyiz.

Yapılış amaçlarına göre cem türlerine baktıktan sonra cemde yürütülen hizmetler ise şöyledir: Okan'a göre dede ehli beyt soyundan gelen cemde yönetici konumundaki kutsal kişidir. Rehber görgü cemlerinde dedenin yardımcısı, dedenin katılmadığı veya katılamadığı cemlerde cemi yöneten kişidir. Gözcü, ceme katılanların davranışlarından ve tertiple mükelleftir. Delilci yani Çerağcı cem yapılan alanın aydınlatılmasından cem bittikten sonra mumun söndürülmesinden sorumludur. Çerağ 'ın kelime anlamı yol gösterici, kılavuz

demektir. Hz. Ali efendimizin nur olduğunu izah etmek için delile ‘delil-i şah-ı merdan’ da denilmektedir. Zakir yani cem de saz çalan ise cem esnasında tevhid, miraçlama, ayet ve deyiş gibi dini şiirleri söyleyen aynı zamanda semaha çalgısıyla refakat eden şahıstır. Süpürgeci diğer bir deyişle ferraş veya carcı ise meydan da süpürge çalarak intikalleri yani geçişleri belli eder. Sakacı sakka suyunu dağıtan kişiye denir. Yemekten sonra dedeye ibrik ve leğen getirir. Ve dedenin havlusunu tutar. Kurbanı kesilen kurban ve yemek işiyle görevli kişidir. Pervane, ceme katılan bireylerle ilgilenir. Cemin yapıldığı alan ile dışarısı arasındaki ilişkileri sağlamakla görevlidir. Peyik yani davetçi cemin yapılacağını insanlara haber veren kişidir. İznikçi cemin yapılacağı alanın temizlik işlerinden sorumludur. Bekçi veya kapıcı ise cem yapılan alanın ve ceme katılanların güvenliğinden sorumludur. Dedelik dışındaki bütün görevler talipler tarafından yapılır.(Okan, 2014: 51-52)

Cem ibadetinin teorik açıklamasını yaptıktan sonra sahada ki tanımına bakmamız faydalı olacağını düşünüyoruz.

Yanar’a göre Cem, Arapça bir kelimedir. Meydan, toplanma yeri, hesap yeri anlamına gelir. Cem olunacak yer mahşer gününü temsil eder. Hz Allah Mahşer gününde herkesin hesaba çekileceğini söyler. Alevilikte cem ölmekten önce ölmek demektir. Diyelim ki ben birine küfür ettim, küfür ettiğim kişi de ceme gelir ve benden şikâyetçi olursa cem durur. Bu hırsızlık, ahlaksızlık vs. herhangi bir şey de olabilir. Dede o esnada bizi birbirine razı etmesi için uğraşır, o iki kişi birbirinden razı olmazsa cemden çıkarılır. İbadet devam eder. Dede daha sonra onların hesabını sorar. Ayeti kerimede mealen ‘‘razı olmuş ve edilmiş olarak dön rabbine, kul kuldandırıysa bende kulumdan razıyım’’ der. Dede bile içeri girdiği zaman o da dardadır. Yani ayakta bekler. Orda bulunan halka; ben size dedelik yapmaya geldim. Dedelik yapmak için sizin iznimize muhtacım. Oradan biri çıkıp ta bu ‘‘dede ahlaksızdır dese o kişi dedelik yapamaz. ‘oradaki herkesin razılığını almak zorundadır. Bizim inancımızda razılık çok önemlidir. Dede razılık aldıktan sonra oradaki herkese birbirinden razı olup olmadığını sorar. Herkesin birbirinden razı olması gerekiyor. Orda sorulmayacak soru yoktur. Her şey sorulabilir. Orda her şeyden önce mahşeri yaşadığını hissedeceksin. Allah’ın huzuruna çıktığın zaman tertemiz çıkacaksın. Çünkü herkes senden razı olursa Allah’ta senden razı olacaktır. (K.K.2)

Atmaca dedeye göre ise; cem toplama yeri demektir. Cem ile cami aynı köklerden gelir. Cemin bize Hz. Muhammed’in miraca gidip miraçtan dönüşte kırklar cemine girdiği orda 17 kadın 23 erkeğin olduğu onlarla cem yaptığı ve dönüşte ‘‘ya Muhammed o eve gir’’ demesiyle Hz. Muhammed üç defa kapıya gider. ilk ikisinde geri çevrilir üçüncüsünde içeriye alınır. Cemin çeşitleri vardır. Musahiplik cemi kurban cemi, görgü, öğreti cemi, Abdal Musa cemi gibi çeşitleri vardır. Her perşembeyi cumaya bağlayan gece cem yaparız. Cemde rızalık alırız. Çünkü Allah-u tela diyor ki kul kuldandırıysa bende sizden razıyım. fecr suresi 27. Ve 28. Suresinde ‘‘ey kulum razı olmuş ve razı edilmiş olarak dön rabbine!’’ der cemde herkese razı olup olmadığı haklarını helal edip etmediğini sorarlar. İslam dininin özü rızalıktır. Aynı şey musallaya koyulan cenaze de de razılık alınır, bu da ona benzer. Cemde olan şey ölmekten önce ölmek hesabını vermektir. Bu dünyada iken halletmektir. İslam dini hoşgörü, razılık dinidir. Biz kuranın zahiri yönünü değil batını yönüne bakıyoruz. (K.K.1)

Durukan’a göre Cem kavram olarak toplanma anlamına gelmektedir. Cem sadece bir kavram değildir. Onu kutsiyetini kavramak gerekir. Kendi nefsi-i emarenden kendi

benliğinden vazgeçip, hak ile hak olman, teslim olduğun yerdir. Arıtma yeridir, temizleme yeridir. Öncelikle Mürşit, pir, rehber ve musahiplik kavramlarını bilmek lazım. Evvela mürşit Hazreti Muhammed'dir. Rehber Ali'dir, pir Hüseyin'dir. Ondan sonra musahibin gelir. (K.K.11) şeklinde izah edip Cem'in sadece bir kavram olmadığını, kutsiyetinin olduğunu söylemiştir.

Cem ibadetinin toplanma amacı ve işleyişine göre çeşitli adlar almaktadır. Bunlar Abdal Musa Cemi, Görgü Cemi, Musahiplik yani kan kardeşliği Cemi gibi farklı isimler vardır. (Sakaoğlu, 2021: 30)

2.2.1. Alibaba Mahallesinde Bulunan Cemevinde Cem İbadetinin Yapılma Şekli

Sivas ili merkez Ali Baba Mahallesi'nde bulunan cemevinde gözlemlerimiz sonucu cem ibadeti şu şekilde yapıldığına şahit olduk.

Öncelikle cem ibadeti bölgeden bölgeye köyden köye hem yapılışı hem de yapılış tarihleri değişebilir ama özünde tek bir ibadettir. Sivas merkez ve köylerde öncelikle Cem ibadetinin ne amaçla yapılacağı belirlenir. O amaç doğrultusunda peyk(haberci) tarafından haber salınır. Ali Baba Cem evinde sadece perşembe günleri belirli bir saatte bu genelde akşam saatleri olur muhabbet cemi yapılır. Çok istisnai şekilde bazı köyler görgü cemini Ali Baba cemevinde yaparlar (görürler). Günümüzde kentleşme ile birlikte haberci(peyk) uygulama görevini sosyal medyaya aktarmış olup, Cem olacağı günü ve saati talipler sosyal medya aracılığıyla öğrenmiş olur. Taliplere Cem ibadetinin saati haber verildikten sonra erken gelen talipler üst katta bulunan salonda sohbet ederler ve ibadeti beklemiş olurlar kesinlikle dedelerden sonra hiçbir talip Cem alanına giremez. Dedeler Cem alanına girdiği zaman herkes ayağa kalkar. Dedeler içeri girdiği zaman Cem meydanına gelir peygamber postuna karşı bir defa secde ederler akabinde ayağa kalkıp yüzünü halka (taliplere) dönerler. Dede taliplerden Cem ibadetini yapabilmek için razılık ister. Dedenin bir hatası ve kusuru varsa o cemi yönetemez(yürütemez) eğer bütün talipler dededen razı ise hep birlikte "Allah eyvallah" der, akabinde Dede makama geçer bu şekilde ibadet başlamış olur. Dede posta oturur oturmaz tarihi veya güncel bir konu seçer yaklaşık 10-15 dakika bu konu ile alakalı sohbet eder. Bu konu örneğin Kербela olayı olabilir, Kurtuluş savaşı olabilir veya günün anlam ve önemine binaen kadınlar günü ile ilgili bir konu olabilir. Bu sohbet bittikten sonra dede orada bulunan taliplere "birbirinizden razı mısınız" şeklinde sorar. Eğer bütün talipler birbirinden razı ise dede de taliplere "kul kuldand razı ise Allah da kuldand razı" ayeti kerimenin mealini söyler asıl ibadet o zaman başlamış olur.

Dede Şah Hatayi'nin tövbe deyişi ile geçmişte yapılan hataları kusurları bağışlanması dileğiyle Hakk'a yalvarır. Tövbe Faslı bittikten sonra Zakir tarafından belli bir Ezgi ile 12 hizmetli görevlileri tek tek meydana çağrılır. Dede tarafından bu 12 hizmetli 'ye toplu olarak dua edilir ve görev yerlerine geçerler. Akabinde bu görevliler zamanı geldiğinde görevlerini yapar dede tarafına duası yapılır ve yerine geçerler. Örneğin post sahibi postun duasını eder akabinde serer duasını eder en sonda dede post sahibine dua eder. İkinci bir örnek ise çerağcı delili uyandırır ve nur suresi 35. Ve 36. Ayetini Türkçe mealini okur. Allah'ın nuru, peygamberlerin nuru, velayetin nurunun isimleri zikredilir. Dede de buna mukabil dua eder. Bu arada Zakir delili uyandırma esnasında Şah Hatayi'nin deyişini okur.

Şah Hatayi'nin deyişi okunduktan sonra görevlilerin duası bittikten sonra tevhit faslına başlanır. 3 deyiş Duaz okunur bunların içerisinde 12 imamların isimleri zikredilir. Tevhit bittikten sonra miraçlama başlar. Miraçlama Faslı peygamber efendimizin Miraç'a çıktığını temsilen yapılır. Miraçlamada tevhidin iman edenlere farz kılındığı beyan ederler. Bu miraçlama faslında kıyama durulur, Rukiye durulur, secdeye kapanılır. Tevhidin de müminlere farz olduğunu beyan edilir. Ehli sünnet inancına göre miraçta beş vakit namaz farz kılınmıştır. Alevi İslam inancına göre ise tevhit farz kılınmıştır.

Tevhitten sonra Saka suyu Faslı başlamış olur. Saka suyunda bir kadın bir erkek meydana çıkar. Erkeğin elinde ibrik, kadın elinde leğen ve havlu olur. Dua edilir, duası bittikten sonra diz çökerler ve birbirine abdest aldırırlar. Ellerine niyaz ederler, ayağa kalkarlar dedenin yanına giderler orada postan niyaz ederler, akabinde dedeye abdest aldırırlar. Yanar'a göre bu abdest tarikat abdestidir ve iki el başparmakları Allah, Muhammed, Ya Ali diyerek yıkanır.(K.K.2) Dedenin eline niyaz ederler oradan sonra meydana gelirler duasını alır yerine oturlar. Yanar'a göre bu fasılda daha çok Hazreti Hüseyin efendimizin şehit olması, çekilen acılar, çekilen susuzluk ve Ehlibeyt ailesinin yok edilmesine konu edinen dualar okunur.(K.K.2) Saka suyu görevlisi duasını ettikten sonra, yani mersiyesini okuduktan sonra, Dede Saka suyu sahibine dua eder.

Saka suyundan sonra görevliler yerine geçer dede talipleri ayağa kaldırır kendisi de kalkar hep birlikte el ele tutuşur (Yanar'a göre pandemi döneminde el ele tutuşmanın yerine, sağ el kalbinin üstüne koyarak bu uygulama bu şekilde yerine getirilmiştir.(K.K.2) ondan sonra mersiye okunmaya başlar, mersiye okununca talipler hafiften sağa sola sallanırlar. Bu sallanmanın amacı Kerbela olayını gönüllerinde canlandırmak içindir. Bu mersiye bittikten sonra ikinci mersiye başlanılır. Yanar'a göre orada bulunan talipler ve Dedeler Kerbela acısını o esnada yoğun olarak yaşarlar. O yaşanan vahşet için gözyaşı döker gönüllerinde yoğun olarak yaşarlar.(K.K.2) İki mersiye bittikten sonra herkes yerine oturur. Oturduktan sonra kısa bir sessizlik olur.

Bu sessizlikten sonra gözcünün kontrolünde lokma sahipleri meydana gelir, lokmacılar herkese eşit şekilde dağıtacaklarından dolayı herkesten helallik isterler. Helallik istedikten sonra o lokmalar dışarıya konulur ve dağıtılacağı söylenir.

Bir müddet sonra süpürgeci meydana gelir ve üç bacıdır (kadın) bunlar. Meydana gelir, duasını alır ve yerine oturur. Akabinde çeragcı gelir, delili söndürür, duasını alır ve yerine oturur. En sonda ise post sahibi meydana gelir, postu kaldırır, yerine koyar, duasını alır ve yerine geçer. Bu bütün duaların başında Allah, Muhammed, Ya Ali denir. En sonda talip ve dedeler tarafından eller semaya açılarak dua edilmeye başlanır. Bu duanın içinde Kerbela şehitleri, geçmişten günümüze gelen bütün şehitler anılır. Vatani görevini ifa eden askerimize, polisimize ve devlet görevlilerimize dua dualar edilir. Birliğimizin ve beraberliğimizin bozulmaması için, vatana, millete, bayrağa zelal gelmemesi için dualar edilir. İbadet bu şekilde sona erer. Bu süre yaklaşık 2-2,5 saat sürer. Bittikten sonra uygun bir yerde lokmacı tarafından lokmalar herkese eşit şekilde dağıtılmaya çalışılır.

Cem ile ilgili sahada yaptığımız mülakat ve gözlemlerimizde, Alevi canları bir arada tutan bir ibadet olduğu, eski zamanlarda gizli yapılan bu ibadetin, şimdilerde cemevlerinde ve aşikâr olarak yapıldığı gözlemlenmiştir. Yaklaşık 50 kişi ile yaptığımız görüşmelerde, çoğunluğunun cem ve cemevine gitmeye çalıştığını, fakat yoğun çalışma sürecine bağlı olarak bazen gidemediklerini aktarmışlardır.

Aynı şekilde araştırma alanımızda Cem'in bir ibadet olarak görüldüğü, Cemlerde Allah'ın var ve tek olduğu, Hz. Muhammed, Hz. Ali, ehlibeyt ve yüce kitabımız Kuran-ı Kerim sevgisinin zikredildiği, perşembeyi cumaya bağlayan gecede ve akşam saatlerinde cemevinde yapıldığını görmekteyiz. Bu ibadetin kadın, erkek ve çocukların yanı sıra isteyen herkesin oradaki ibadeti huzursuz etmeyecek şekilde girebileceğini görmüş olmaktadır. Araştırma alanımızla sınırlı olarak, Cem'e girebilmenin belirli erkân ve edebi mevcuttur. İlk olarak dede cemaatin huzuruna çıkar ibadeti yönetebilmek için Razılık (Rızalık da denmektedir) arar, ister. İkincisi dede Razılığı aldıktan sonra posta oturur ve gelen canlara birbirlerinden Razı olup olmadıklarını sorar. Eğer herkes birbirinden Razıysa dede "Ebedi erkân sukutu lisan" şeklinde söyler ve cem ibadeti başlamış olur. Dedenin bu şekilde razılık alması bir nevi toplumsal birliği de ifade etmiş olmaktadır.

Cemevi konusuna değinecek olursak Alevi nüfusunda ibadet merkezi olarak görüldüğü, geleneksel Aleviliğin yaşandığı, siyaset ve benzeri konuları konuşulmadığı, cemevine edeple girildiği, hürmet edildiği bir ibadet yeri olduğunu söyleyebiliriz. Mülakat yaptığımız şahıslardan edindiğimiz bilgiler ışığında, cemevlerinin statüsünün 'İbadethane' olarak kabul edilmesi, elektrik ve suyun ücretsiz aynı zamanda orada görevli olan hizmetlilerin devlet güvencesi altında maaş alabilmesi gibi talepler ile karşılaşmaktayız. Aynı şekilde Avrupa menşeli bazı cem evlerinin malayani işlerle uğraştığı, bunun da geleneksel Aleviliği yaşayan vatandaşları olumsuz etkilediği bilgisini almış bulunmaktayız.

Sivas cem vakfının yaptığı bir takım hizmetlere değinecek olursak; cenaze, düğün hizmeti, asker uğurlama erkânı ve bazı yöresel cemlerin yapıldığı bilgisini almış bulunmaktayız. Örneğin bir şehit cenazenin olması durumunda cem vakfı başkanı ve bir dedenin o şehit cenazesine katılmak suretiyle toplumsal bütünleşmeye katkı sağladığına da şahit olduk. Vakıfta bağlama kursu, halk oyunları, semah kursları gibi çeşitli sanatsal faaliyetlerin yanı sıra belirli özel günlerde üniversiteden veya STK'lardan misafir hocaların getirtilip seminer verildiğini öğrendik. (örneğin kadınlar gününde üniversiteden bir hocanın gelip, kadınlara meme kanseri ile ilgili sunum yapıldığını öğrendik.)

Cem ve cemevi ile ilgili bilgi kirliliğini önlemek için, temel kaynaklardan hareketle gözlem ve mülakat gibi birincil kaynaklardan bilgiler alınmıştır.

2.3. ALEVİLİK İNANCINDA DEDE'NİN ÖNEMİ

Dede kavramına baktığımızda İslam Ansiklopedisinde'' Türkler arasında insanlara yol gösteren âlim ve tecrübeli kişiye dendiğini görmekteyiz. Bu kişilere aynı zamanda ata veya baba dendiğine şahit olmaktadır.⁸ Yaman'da aynı şekilde dede kavramı hakkında Ahmet Yeseviden itibaren, ata ve baba gibi saygı niteliği kazanan sözcüklerin yerine dede kavramının da kullanıldığını söylemektedir. Bu Orta Asya'da yaşayan Türk devletlerine kadar dayanmaktadır. Bir nevi dede kavramı ata ve baba gibi sözcükleri ile eş anlamda kullanılmıştır. (Yaman, 1998: 15)

⁸ <https://islamansiklopedisi.org.tr/arama/?q=dede&p=m>

Alevi dedeleri ocaklara bağlıdır. Bu yüzden ocakzade de denmiştir. Ocakzade dedelerin -evladı resul- yani peygamber efendimizin soyundan geldiği kabul edilir. Dedeler hiyerarşik olarak toplumun en üst noktasında yer alır. Güçlü yetkileri vardır. Sosyal düzenin sağlanmasına yardımcı olurlar. (Yaman, 1998: 19-20) Yaman bu şartlara ek olarak Dede'nin mürebbi yani öğretici bir insan, mürşidi kâmil yani örnek bir insan, ayrıca Buyruk'ta yer alan koşulları taşıyor olması gerektiği gibi gelenekçi özelliği de olması gerektiğini eklemektedir. (Yaman, 1998: 47) Kaplan da benzer özellikler saymaktadır. Bir kişinin pir olabilmesi için peygamber efendimiz Muhammed (sav) soyundan gelmenin yanı sıra ilmi ile amel olması, dört kapı kırk makamı, üç sünnet yedi farzı, on iki hizmeti, tarikatı bilmesi gerekir. Ayrıca dede olan kişiler olgun yani kâmil olmalı, farzını, sünnetini, nafilelerini, müstehaplarını, edebini erkânını bilmelidir. Pir olan kişi kâmil, bilgili, mürekkep yalamış bir insan olmanın yanı sıra ibadetleriyle de örnek bir Müslüman olmalıdır. (Kaplan, 2008: 123)

Okan' a göre dede ile 13.yüzyılda dini önderler için kullanılan ata, baba, abdal, ahi gibi kavramlarla aynı anlamdadır. Dede ehli beyt soyundan geldiğine inanılan dini önderlere verilen isimdir. Dedeler seyit yani Hz. Hüseyin efendimizin soyundan geldiğine inanılır. Dede cemde on iki hizmetli içerisinde ilk sırada yer alan, cemi yöneten dini ve ruhani liderdir. Dedelik soya bağlı bir konumda yer alır. Dolayısıyla mürşitlik ile doğrudan bir ilişkisi yoktur. Dedelerin pirlık, mürşitlik veya rehberlik gibi makamlarda da bulunabilir. Dede 'nin sofrası açık, gözü gönlü tok, adil, bilgili, erdemli, doğru biridir. Ruhani taraftan ziyade dünya ile ilişkisi vardır. Dede taliplerini irşat eder, yol gösterir, aydınlatır. Dede soydan gelen, erkek üyeleri arasında, Alevi yolu ve erkânına gönül vermiş, Alevi ahlak kurallarına göre hayat süren ve öne çıkan kimsedir. Soydan gelen her erkek dedelik yapma zorunluluğu yoktur. Dede olacak kişi dedelik yapmaya istekli ve toplum tarafından benimsenen biri olması gerekmektedir. Soydan gelen dedelik yapmayan diğer üyeler de tıpkı dede gibi kutsaldır. Dolayısıyla kutsallık bireysel değil soydan gelmektedir. Dedeler toplumda ve cemde üstlendikleri önderlik vasıfları bir takım özellikler gerekmektedir. Dini bilgi açısından yeterli seviyede olmak, alevi inancının şartlarını yerine getirirken kendi hayatıyla örnek olabilmek, adil olması, toplum içinde dayanışmayı güçlendirmesi dedenin kutsal bir soydan gelmenin yanı sıra taşıması gereken özellikleridir.(Okan, 2014: 45-46)

Yaman'a göre dedelerin bazı görevleri vardır. Bunlar alevi canlara sosyal ve dini bakımdan liderlik etmek, cem ibadetini yönetmek, hatalı olan canları düşkün ilan etmek, küs olanları sulh etme, önemli dini günlerde bazı görevler üstlenme gibi birtakım işlevleri vardır. (Yaman, 1998: 56) Alevi Bektaşî İslami inancında dedenin rolü çok önemlidir. Alevi toplumunun hemen her açısından önderi durumunda olan dede, geleneksel Alevi inanç ve ibadetlerini iletmesinde önemli rol oynar. Dedenin toplumdaki yeri ve dini görevlerin bir kısmı Şamanizm inancındaki Kaman'ın görevleri ile benzerlik göstermektedir. Şaman inancındaki kam Bektaşî inancındaki baba ve alevi İslam inancındaki dede arasında bir takım benzerlikler bulunmaktadır. Bu benzerliklere örnek vermek gerekirse toplumdaki yeri, topluma hizmetleri, itibarları, giyiniş tarzları birbiriyle benzerlik göstermektedir. Toplumsal düzene sağlamada kendisine danışılan bir mevkidedir. Delilik kurumu Alevi inancının temel direklerinden birini oluşturur. Dedelerin en önemli görevlerinden biri yeni nesile Alevi gelenek ve göreneklerini inancını aktarılmasında önemli bir rol oynamıştır. Bunu geçmişten günümüze kadar sağlamışlardır.(Coşkun, 2018: 45)

Dedelik kurumunun toplumda hemen her görevde rol oynamışlardır. Düğün töreninde, nikâhta, ölüm zamanında, suçluları cezalandırmada yani düşkünlük ilan etmekte,

bu düşkünlüğü kaldırmakta, dargınları barıştırmak gibi sosyal, siyasi gibi birçok farkı görevler ifa etmişlerdir. Kentleşme ve sanayileşme ile birlikte dedelerin eskiden köylerde kırsalda ifa ettikleri vazifeler kentlere taşınınca bu görevleri yapmakta zorlanmışlardır. Kentleşme ile birlikte oluşan bu olumsuzluğu bir nebze olsun ortadan kaldırmak için, metropol kentlerinde Vakıf, dernek ve cemevleri gibi kuruluşlarda bu olumsuzluğu ortadan kaldırmak için çabalamışlardır. Metropol şehirlerde hemen her alana müdahale edemeseler de kısıtlı bir şekilde bazı görevleri hizmetleri yapmaya çalışmaktadırlar.(Rençber, 2013: 163)

Dedelerin geçim kaynağı konusuna da değinmek faydalı olacağını düşünüyoruz. Okan 'a göre Dede manevi olarak talipleri tarafından bir otorite kabul edilmesi ve saygınlık göstermeleri; maddi olarak ise 'hakkullah' ismi verilen para veya maddi kazancı vardır. Elbette dedelerin tek geçim kaynağı hakkullah değildir. Dedeler de diğer insanlar gibi kendi geçimini sağlamak zorundadır. Dede cemde dini lider olduğu gibi, aynı zamanda bir hakem ve bir arabulucudur.(Okan, 2014: 48)

Dede ve dedelik ile ilgili yazılı kaynaklarda yer alan teorik bilgiyi verdikten sonra, araştırma alanımızda yaptığımız çalışma ve mülakatlara da yer verelim.

Yanar'a göre Dede, Peygamber soyundan gelmek zorundadır. Talibi olmayan kişi dede olamaz. Bunların elinde 13.ve 14.yy kalma padişahların vermiş olduğu hüccetler yani belgeler vardır. Bu belgelerde o kişinin peygamber efendimize kadar ulaşan soy şeceresi vardır. Dedelik daha önce şamanların göreviydi. Orta Asya'da görevli kişiler peygamber soyundan kişilerle evlenince doğan çocuklara dede, mürşit, pir denmeye başlandı. Dolayısıyla her önüne gelen kişi dede olamaz. Dede denilen kişiyi nasıl anlarız? Ya elindeki hücceti gösterecek ya da talipleri, müritleri olması gerekir. Bu iki unsurdan birini göstermesi gerekir. Dedelik babadan oğula geçtiği gibi taliplikte babadan oğula geçiyor.(K.K.2)

Atmaca dede ise farklı bir penceren bakmıştır. Dede: Hz ali ve Hz Fatıma efendimizin evlenmesinde iki nur birleşmiştir. Onlardan da Hz. hasan ve Hüseyin dünyaya geliyor. Hz hasan soyundan gelenlere şerif; Hz. Hüseyin'den gelenlere seyit denir. Biz dedeler olarak Hz. Hüseyin efendimiz soyundan geliyoruz. kerbela katliamında bir tek imam Hüseyin'in oğlu Zeynel Abidin kurtulmuştur. Biz on iki gün oruç tutarız. On üçüncü gün kurban keseriz. Kurban kesmemizin nedeni Muhammed Mustafa'nın soyunun kesik olmadığına şükretmek için. Dedelerimizin kutsallığına inanıyorum çünkü Anadolu'yu Türkleştiren, İslamlaştıran dedelerimizdir. Hünkârı hacı Bektaş veliler, Yunus Emreler, ahi evrenler, Mevlanalar örnek verebiliriz.(K.K.1)

Araştırma sınırlarımız içinde edindiğimiz bilgiler ışığında, herkesin Dede olamayacağı; belirli bir soydan gelmenin yanı sıra toplumda bilgisiyle muteber bir şahsiyet olması gerektiği izlenimine varmış bulunmaktayız. Alevi anne ve babadan gelen çocuğun inancı ne olursa olsun Dede'ye karşı saygılı olduğunu araştırma alanında yapmış olduğumuz gözlemlerde müşahade ettik. En fazla Dede'ye sahip ocağın hubuyer ocağı olduğunu araştırmaya katılan canlar ifade ettiler.(mülakatlarda 500 civarı dedenin olduğu teyitte muhtaç bilgi aldık)Hali hazırda Hubuyer ocağında posta oturan Şeyh Mustafa Temel Dede vardır. Vefat etmesi durumunda o ocakta hangi dede muteber isi onun posta oturacağını mülakatlarda sıklıkla ifade edilmektedir.

Mülakat yaptığımız alanda karşılaştığımız diğer bir konu her Dede'nin kendi talibinden sorumlu olduğu hususudur. Yani bir alevi vatandaşın bir sıkıntı ile karşılaşması durumunda öncelikle kendi bağlı olduğu Dede'ye başvurması gerekecektir.

Dede ile ilgili diğer önemli bir husus şudur. Bir Dede'yi posttan indirmek için ölüm harici ancak Dedeler kurulunun onaylaması ile olur. Dedeler kurulu ise o ocağın akli selim Dedelerinden oluştuğunu öğrendik. Posta oturan bir Dede'nin posttan indirilmesi için ise kötü yaşam tarzı ve toplumun değerlerine uymayan hal ve hareketlerdir diyebiliriz.

Araştırma yaptığımız alandaki çoğu katılımcının Dede'nin önemli olduğunu ikrar etmiştir. Toplumsal bütünleşmeye katkısı olduğu izlenimi alınmıştır.

2.4. ALEVİLİK'TE MUSAHİP VE MUSAHİPLİĞİN ÖNEMİ

Musahip kavramı ailevi toplumunda önemsenen bir değerler kuramıdır.

Musahip kavramı Arapça lügatindeki anlamına baktığımızda siga olarak mufale babından gelir. Kelime kökeni ‘sa habe ‘ olup, ‘yusa hibu’, ‘musa hibun’ şekline döner. Manasına baktığımızda ise ‘yol arkadaşlığı’ şeklinde kullanılmamız doğru olacaktır.

Musahipliğin kelime anlamına baktığımızda İslam ansiklopedisinde :’’Alevilikte iki erkek ve eşleri arasında kurulan bir tür yakınlık ve dostluk bağı anlamında terim.’’ şeklinde tanımlanmaktadır.⁹ Musahip olmak isteyen iki kişi evvela anne ve babalarının rızalığını aldıktan sonra rehberine başvururlar. Rehber dediğimiz kişi Dede olarak da bilinir. Rehber bu kişileri ilk önce o muhitte bulunan herkesin rızalığını almaya gönderir. Musahip olabilmek için cem erkânında herkesin önünde ikrar vermesi gerekmektedir. Cem’de hiyerarşik olarak en başta MURŞİD, ondan sonra MÜREBBİ, sonra REHBER, akabinde diğer bilgili canlar ve On İki Hizmet Görevlisi oturur. Bu şahıslar aynı zamanda dört kapı kırk makamı da temsil ederler. (Yaman, 2001: 243)

Melikoff musahiplik için bazı şartları sıralamıştır. Bu şartlara geçmeden önce iki musahip adayın mutlaka erkek ve 11 yaşını doldurmuş olması ayrıca ailelerinin rızası olması gerekmektedir. Bu ilk koşulları sağlayanlar ise diğer şartları da yerine getirmesi gerekir. Bunlara değinecek olursak: Birincisi İki musahip adayı aynı lisanı konuşuyor olması gerekmektedir. Dolayısıyla farklı iki dil konuşan insanlar musahip olamayacaktır. İkincisi Maddi durumları birbirine yakın olmakla birlikte, sosyal statüleri de birbirine denk olmalıdır. Örneğin evli bir insanla bekâr bir insan, zengin bir insanla fakir bir insan, mürekkep yalayan biriyle cahil bir insan musahip olamaz. Üçüncüsü ise musahip adayların yaşadıkları yerler birbirine uzak olmamalıdır. Dolayısıyla birbirine musahip olacak adaylar aynı köyden, aynı semtten veya aynı şehirden olması gerekmektedir. (Melikoff, 1993: 95)

Musahipliğin sosyal bütünleştirici etkisi de vardır. Musahip kendi evine bir şey aldığı zaman diğer musahip kardeşine de almak zorundadır. Bir musahip diğer musahibinin evine rahatlıkla, izin almadan girebilir. Onun derdiyle hem hal olması gerekir. İki musahip arasında kötülük olmaz, iyilik bağları çok kuvvetlidir. Sadece kötü gününde değil iyi

⁹ <https://islamansiklopedisi.org.tr/musahiplik>

gününde de yanında olması gerekir. Örneğin evleneceği zaman maddi ve manevi birbirine yardımcı olurlar. (Melikoff, 1993: 97)

Yanar'a göre Musahiplik; yol kardeşliği, kan kardeşliği, demektir. Öz kardeşine anlatamadığın bir konuyu musahip 'ine rahatça anlatabilirsin. Ben ve musahibim bizden sonra gelecek yedi göbekten çocuklar evlenemez. Çünkü kardeş kardeş ile evlenemez. Musahiplik hem Türklük tarihinde hem de İslam'da vardır. Türklük tarihine baktığımızda her türkün bir kan gardaşı(kardeşi) vardır. İslam tarihine baktığımızda Mekke'den Medine'ye hicret ettiği zaman Hz. ali efendimizi Mekke'de bıraktı. Daha sonra Hz. ali efendimiz Medine'ye geldiğinde baktı ki Ensar ve muhacirin herkes gardaş olmuş. Hz ali efendimiz bu durumu görünce peygamberimize gidip ya Rasullulah herkesin bir kardeşi var benim yok demiştir. Ey ali Harun Musa'ya ne kadar yakınsa sende bana o kadar yakınsın. Dünya ahiret kardeşimsin. Bende dünya ahiret kardeşimim demiştir. Musahiplik buradan gelir. Kısaca hem Türklüğün hem de İslam'ın ortak bir değeridir. Musahibin açken sen tok yatamazsın. Musahip olabilmek için Hz.Allaha, peygambere ehli beyte ve on iki imama inanmış olacak. Dinsiz biri musahip olamaz. Günümüzde metropolleşmeyle beraber musahiplik olmak zor hale gelmiştir. Herkes kendi geçinme derdine düşmüştür. Herkes kendi çoluk çocuğunun derdine düşmüştür. Örneğin iki evin varsa birini musahibine ver diyor. Bu zamanda bu biraz daha zor hale gelmiştir. Ama kırsalda iken daha önceleri bu mümkündü. Günümüzde musahiplik hala devam etmekte fakat o geniş çerçeve biraz daha daralmış durumunda. Sosyal hayat, imkânsızlıklar daraltıyor. (K.K.2)

Atmaca dede musahipliğin çok önemli olduğunu dile getirmiştir. Yine aynı şekilde Şehirleşmeyle beraber musahiplik biraz yozlaştı. Rahmetli dedem üç tür musahiplik vardır derdi. Hal musahibi, yol musahibi, dünya ve ahiret musahipliği. Hal musahibi sizin evinizdeki aileniz çoluk çocuğunuz. Onlarla iyi geçinebiliyor musun? Bunlarla halın hal, yolunu yol edebiliyor musun? Allaha şükrederek, çalışarak bunu yapabiliyor musun? Yol musahipliği ise komşularımız canlarımız. Bunların malını malı gibi, canını canı gibi namusunu namusun gibi biliyorsan; kul ve komşu hakkına riayet ediyorsan musallaya koyduklarında herkes senden razı olmalı. Üçüncüsü ise dünya ve ahiret kardeşliğidir. Dört canın bir olması gerekir. Bu biraz daha zordur. Bu musahiplikte çocuklar yedi göbek evlenemezler. Malı mala canı cana katmak vardır. Örneğin iki dairen var birini bana vermek zorundasın. Bu çağda bunu yapmak biraz zor. Bunu yapanlar var mı var elbet. Musahiplik bize Hz. Muhammed ve Hz. Ali efendimizden kalmıştır. Mekke'den Medine'ye hicret edildiğinde oradakileri kardeş ilan etmiştir. Hz Muhammed efendimiz de Hz. aliye kendisine kardeş seçmiştir. Musahiplik bu şekildedir. (K.K.1) Buna ek olarak Baykara şunu da ilave etmiştir. Musahiplik ahiret kardeşliği demektir. Affedersin musahibinin yatak odası hariç her şeyini bilirsin. Babamların musahibi olduğu için bizde de devam ediyor. (K.K.4)

Durukan'a göre musahiplikte 4 can birbirini severek 1 can olacaklardır. Musahip olmak isteyenler önce Rehber'e gider. Rehber onları araştırır. Kimseyle küs olmaması gereklidir. Musahip olacak kişi aile fertlerinden de razılık alması gereklidir. Örneğin bende hanım ve bir kızım var. Eğer musahipliğe karar vermişsem onlara da sormam gerekir. Eğer razı olmazlarsa musahip olamayız. Musahip için diğer önemli bir husus hiç kimsenin üzerinde hakkı olmaması gerekir. Ben gençliğimde postacıydım. Tayinim başka yere çıkınca bir vatandaşın bir miktar parası bende kalmıştı. O zamanlar o parayı vermek için baya araştırmıştım. Aksi halde musahipliğin şartlarını yerine getirmemiş olurum.(K.K.11)

Araştırma alanımızda yaptığımız mülakat ve izlenimler sonucunda; Musahiplik kavramının önemli olduğu, İslamiyet Türklük geleneklerinden geldiğini, fakat şehirleşme, modernleşme ve musahipliğin koşul ve devamının zor olması sebebiyle azalmaya başladığını görmekteyiz. Mülakat yaptığımız kişiler arasında musahibi olanların az olması da bu tezimizi destekler niteliktedir. Ayrıca Sivas il merkezi için; Musahipler arasında 7 göbek geçmedikçe çocukları evlenemez çünkü kardeştir. “Canını canı gibi, malını malı gibi, namusunu namusu gibi bileceksin” şeklinde izlenim vardır.

Musahiplik Cemi hakkında da bilgi vermemiz uygun olacaktır. Musahip cemine katılan herkesin musahibi vardır. Öncelikle bekâr biri musahiplik cemine katılamaz, evli olması şarttır. Musahip olmak isteyen çiftler ilk önce görgü cemi ne katılır. Dedeler ve Sofular bunların birbiriyle denk olup olmadığına karar verirler. Eğer bunlar denk ise onlara bir rehber ve ortalama bir iki yıl süre verilir. Bir nevi deneme süresi gibi. O süre geçtikten sonra rehber ve musahip adayları tamam derlerse dedenin huzuruna çıkarlar. Dede bunlara birbirinden razı olup olmadıklarını sorar, eğer adaylar birbirinden razı ise Dede cemaate döner ve musahip adaylarından razı olup olmadıklarını sorarlar. Eğer onlar da razı ise Musahip Cem’i başlamış olur. Razılık (Rızalık) alınamazsa o tören başlamaz. İbadetin sonunda kurban kesilir yani tığlanır. Musahip olan dört can her bir kurban keser. Musahip Cem’i sadece musahip olacaklar için yapılır. Fakat bir yıl veya daha fazla süre boyunca musahip adayı çıkmazsa görgü Cem’ine katılırlar. Bu gelenek yani Musahiplik cemi genellikle hubuyer ocağı talipleri tarafından sürdürülmektedir. Sonuç olarak musahiplik kurumunun cemaat, toplum, köy ve devlet birliğini sağlamada önemli rol üstlendiği, toplumsal bütünleşmeye katkı sağladığı görülmektedir.

3.KENT VE KENTLEŞME KAVRAMI

3.1. Kent Kavramının İzahı

Kent kavramı farklı dillerde birçok anlama gelmektedir.

Latin dilinde kent(city, civitas), Arapça lügatinde medeniyet, medeni ve kent (medine) gibi kelimeler arasında köken benzerliğinin olması kent kavramından geldiği kanaati vermektedir. Kentte yaşamın medeniyetin temeli olarak algılanması, bazı dillerde kibarlık(civilite) ve görgü(urbanite) kelimelerinin de kent kökünden ortaya çıktığı varsayılmaktadır. Dolayısıyla görgü ve kibarlık kentli insana yakıştırılmıştır.(Keleş, 2005: 10)

Terimler sözlüğünde kent kavramı şu şekilde açıklanmaktadır.

Sürekli toplumsal gelişme içinde bulunan ve toplumun, yerleşme, barınma, gidişgeliş, çalışma, dinlenme, eğlenme gibi gereksinmelerinin karşılandığı, pek az kimsenin tarımsal uğraşılarda bulunduğu, köylere bakarak nüfus yönünden daha yoğun olan ve küçük komşuluk birimlerinden oluşan yerleşme birimi. (Keleş, 1998: 67-68)

Şeklinde tanımlanıp köylerden farklı olan özelliklere değinilmiştir.

Tarihe baktığımızda insanın çevresini değiştiren iki önemli gelişme bulunmaktadır. Bunlardan biri tarım diğeri sanayi devrimidir. Tarım devrimi sonucunda insanlar yerleşik

hayata geçmiş, bunun sonucunda da köy ve şehirler ortaya çıkmıştır. Sanayi devrimi sonucunda ise kırsal alandan şehirlere hızlı bir göç dalgası olmuş ve bugünkü modern kentler dediğimiz şehirler meydana gelmiştir. Tarihçilere göre uygarlık kentlerin ortaya çıkmasıyla meydana gelmiştir. Dolayısıyla tarım ile uğraşan kırsal ve geleneksel toplumdaki uygar kent toplumuna geçiş bir değişimi ifade ediyordu. Kentin dış kesimi kırsal olarak kabul edilmekteydi. Kent üretim faktörlerinin geliştiği bir mekândır. Bu mekân hem coğrafya hem de yaşam biçimi olarak ifade edilir. Bu mekânı ortak olarak kullanan ve orada yaşayan insanlara da “kentli” tabiri kullanılmaktadır. Kentlilik kavramının kendine özgü yaşam tarzı, üretim yapısı vardır. Şehirde yaşayan insanlar ile kentin dışında yaşayanlar arasında yaşam tarzı ve üretim yapısı anlamında nitelik olarak farklılık vardır.(Kaypak, 2013: 82)

Ruşen’e göre kentler o toplumun iktisadi ve toplumsal yapısını yansıtır. O kentte var olan hem güzellikler hem de olumsuzluklar aslında ülkeyi de yansıtır. İstanbul kentine bakınca Türkiye’yi, Londra’ya bakınca İngiltere’yi, Roma’ya bakınca İtalya’nın tüm özelliklerini görebiliriz. Kentler yazarlar tarafından farklı şekilde sınıflandırılmıştır. Gideon Sjoberg kentleri sanayi evveli ve sanayi sonrası olarak sınıflandırırken; Karl Marx kentleri ilkel, Feodal, Kölecî, Kapitalist ve Sosyalist olarak sınıflandırılmıştır. Dolayısıyla Karl Marx toplumların gelişmesini üretim biçimi ve üretim ilişkileri konusunda ekonomiyi seçmiştir. Bu süreç içerisinde kentin burjuvazi ile ortaya çıktığı görülmektedir. Feodal toplumda şimdiki anlamda bir kentin varlığından bahsedilemez. Feodal toplumda yönetsel ve dinsel işlevler iktisadi işlevlerin ağırlık kazanmasına imkân bırakmamıştır. Feodal toplumda şehirleşme zenginler ve soylular merkezde; fakirler, azınlıklar, dışlanan kesim ise çevrede yer alır. (Keleş, 2005: 9)

Klasik yönetimi savunan Maks Weber, kentin örgütsel ve siyasal bir örgütlenme ile hayat bulacağını savunarak kenti yönetim örgütlenmesi üzerinden tanımlamıştır. (İrdem ve Lenger, 2021: 333)

Tarih boyunca insan medeniyetinin en önemli aşamalarından biri olan şehirler, ticaretin, ekonomik ilişkilerin, sosyal ve kültürel imkânların yoğunlaştığı yerler olduklarından kentsel olmayan alanlarda yaşayan insanlar için çekim merkezi olmuştur. Bundan dolayı kent ve kentleşme gibi konular birçok bilimin konusunu olmuştur. Şehirler insanlık tarihi boyunca eskiye dayansa da sosyolojinin bir konusu olması sanayi devrimi ile başlamaktadır. Sosyolojinin bir konusu olmasının sebebi sanayi devrimi ile birlikte ortaya çıkan toplumsal sıkıntıların en çok kentlerde yaşanmasından kaynaklanmaktadır. Sosyolojinin kurucularından olan Weber, Comte, Simmel ve Durkheim gibi bilim adamları toplumun sıkıntıları üzerinde kafa yormaya ve çözüm bulmaya sevk eden bazı nedenler vardır. Bunlar özellikle sanayi devriminin neticesi olan kırsal kesimden şehire doğru göç, gelenekselliğin çözülmesiyle birlikte biçimsel ilişkiler tarafına doğru kayması, bürokratikleşmesi gibi olgular olmuştur.(Kurşun, 2021: 17)

Sosyolojinin önemli kurucuları arasında kabul edilen Durkheim ise kenti şu şekilde açıklamıştır.

Emile Durkheim’e göre kent “ahlaki uyumun dağılması” için bir yerdir. Durkheim, kent olgusunu toplumsal değişim çerçevesinde ele alır ve iki toplumsal düzen biçimi olarak mekanik dayanışma ve organik dayanışma kavramlarını kullanır. Mekanik dayanışma; küçük yerel toplumlarda ortak gelenek, inanç ve ritüellerin olduğu, kolektif bilincin etkin olduğu, özel mülkiyet ve farklılaşmanın az olduğu bir topluma has dayanışma düzeni iken, organik dayanışmanın hâkim olduğu toplum ise,

bireycilik, bireysel hakların genişlemesi, özel mülkiyet, iş bölümü, farklılaşma ve uzmanlaşmanın neden olduğu karşılıklı bağımlılığı sembolize etmektedir.(Kurşun, 2021: 18)

Şehirler, şehirli yaşamın, ihtisaslaşmış bir iş bölümünün olduğu, akrabalık ilişkilerinin nispeten kuvvetli olmadığı, fahri birliklerin ve kuralcı çoğulculuğun arttığı, toplumsal çarpışmanın olduğu ve medyanın önemli bir görev aldığı yerleşim yeri olarak tanımlayabiliriz. Şehirler, insanların topluca yaşadığı, belirli bir nüfusu bünyesinde barındıran, sanayi ve hizmet sektörünün ağılıkta olduğu, ekseri nüfusunun sanayi, ticaret, hizmet gibi sektörlerle meşgul olan, tarımsal faaliyetlerin nispeten az olduğu, yönetsel teşkilat birimine sahip ilerlemiş yerleşim yeri olarak da tanımlayabiliriz.(Kaypak, 2013: 81)

Kurşun 'a göre şehirler sanayi öncesi ve sanayi sonrası olmak üzere iki kategoriye ayrılır. Bu farklılığı yaparken esaslı değişken olarak sanayileşmeyi ele alıp şehirlerin çevre bilimsel, toplumsal ve iktisadi örgütlenme şekline bakar. Çünkü bu teşkilatlanmalar sanayi evveli şehirlerde aldığı şekil ile sanayi sonrası şehirlerde aldığı şekil birbirinden farklıdır. Fakat bu sınıflandırma net bir sınıflandırma olmamakla birlikte, şehirleri meydana getiren kültürel ve sosyo ekonomik ilerleme içerisinde bir sonraki aşamaya tesir ettiğini göstermesi açısından önem arz etmektedir. Bu tasniflemeye göre şehirler; sanayi evveli şehirler, geçiş dönemi şehirleri, sanayi şehirleri ve post modern şehirler olarak ele alınmaktadır. Sanayi evveli şehirler, üretim ve ulaşımda insan ve hayvandan faydalandığı, iletişim ve ulaşım imkânlarının yeterli olmadığı, üretimin sokak ve mahalle gibi birimlerde yerleştiği şehirlerdir. Sanayi öncesi şehirlerde sokaklar geniş değildir.(Kurşun, 2021: 19)

3.2.Kentleşme Kavramının İzahı

Kentleşme kavramı kent kavramından farklı olup sözlük anlamında;

İşleyimleşmeye ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplumda artan oranda örgütlemeye, uzmanlaşmaya ve insanlar arası ilişkilerde kentlere özgü değişikliklere yol açan nüfus birikimi süreci. (Keleş, 1998: 70)

Şeklinde tanımlanmış olup, kentleşmenin örgütlenme ve uzmanlaşmaya neden olduğunu vurgulamaktadır.

Kentleşme dar anlamda rakamsal olarak kentlerin ve bu kentlerde yaşayan nüfusun artmasıyla ilgilidir. Kentsel nüfus, doğum oranının artıp ölümlerin azaldığı ve köyden kente nüfus göçünün olmasıyla artar. Ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerin kentlerinde, kentsel nüfus, doğurganlık oranının azalması nedeniyle daha çok köyden kente nüfus göçüyle artmaktadır. Kentleşmenin dar anlamındaki tanımı demografiktir diyebiliriz. Kentleşmeyi sadece bu kıstas üzerinden değerlendirmemiz yeterli bir tanım olmayacaktır. Dolayısıyla kentleşmenin tanımını yaparken toplumsal ve iktisadi değişimlere de değinmek gerekir. Kentleşmenin geniş tanımı ise; endüstrileşme ve iktisadi gelişmeye bağlı olarak kent sayısının artması ve kent nüfusunun artması sonucunda toplum yapısında ve buna bağlı olarak iş bölümü ve uzmanlaşmanın arttığı, insan ilişkilerinde kentlere has değişikliklere neden olan bir nüfus birikim süreci şeklinde tanımlayabiliriz. (Keleş, 2002: 19)

Ülkemizde kentleşme sürecine baktığımızda 1950 yılı öncesi ve 1950 yılı sonrası olmak üzere iki farklı döneme ayırmak doğru olacaktır. 1950 yılına kadar nispeten yavaş hareket eden bir kentleşme söz konusu iken, 1950 yılından sonra kırsal kesimde oluşan yapısal değişiklikler köyden kente göçü tetiklemiştir. Kentlere doğru akan bu göç kentleşmenin de temelini oluşturmuştur. (İrdem ve Lenger, 2021: 337)

Sosyo ekonomik etkenlerle bir süreç olarak gelişen kentleşme, aynı zamanda sosyoekonomik, sosyokültürel ve dini hayat üzerinde de etkili olmuştur. Kırsaldan şehirlere göç eden bireylerin toplumsal, kültürel ve dini değerleri değişmeye başlamış, doğal olarak bu da şehrin ve şehir sakinlerinin maddi ve manevi görünüşlerini etkilemiştir. (Mutlu, 2021: 20)

Kurşun 'a göre kentleşmeyi etkileyen en önemli unsurlardan birisi göç olgusudur. Kurşun ayrıca:

Kentleşmeyi etkileyen ve kentleşmeyi de biçimlendiren unsurlardan en önemlisi göç olgusudur. Göç, basit anlamıyla, belirli bir amaç ve hedef gözeterek ya da belirli bir amaç olmaksızın bir yerden başka bir yere yönelen coğrafi insan hareketleridir. Geniş anlamda ise göç, coğrafi mekân değiştirme sürecinin sosyoekonomik, siyasi ve kültürel boyutlarıyla toplum yapısını değiştiren nüfus hareketleri olarak tanımlanabilir. (Kurşun, 2021:25)

Ülkemizde kentleşme olayını 3 model başlıkta inceleyebiliriz. Bunlar sanayi, turizm ve terör. Sanayi kentleşmenin hem en eski hem de en geniş modelidir. Terör ve turizm ise sanayileşmeye göre hem daha dar hem de yerel özellik göstermektedir. Turizm kentleşme modeli daha çok Akdeniz kıyı kuşağının batı kesiminde dar bir alanda görülürken; teröre bağlı kentleşme modeli ise doğu ve güneydoğu Anadolu bölgemizdeki bazı şehirlerde görülmektedir. (Işık, 2005: 58)

4.ALİBABA MAHALLESİNDE YAŞANAN ALEVİLİĞİN İZAHI

4.1.Geleneksel Alevilik ve Geleneksel Aleviliğin Yaşanması

Geleneksel Alevilik veya ideolojik Alevilik kavramları arasında meydana gelen görüş ayrılıkları son dönemde ortaya çıkan ve kullanılmaya başlamıştır. Esasen Alevilik tek bir inanıştır fakat zamanın değişmesi, modernleşme ve şehirleşmeyle birlikte bazı değerlerin değiştiği veya yapılmasının zorlaştığını görmekteyiz. Geleneksel Alevilik kentleşme ve modernleşmeyle beraber ideolojik Alevilik adı altında bazı yeni kavramlar da türemiştir.

Tarihe baktığımızda Alevi toplumunun nispeten "azınlık psikolojisine" sahip olduğu görülür. Bundan dolayı kapalı- gizli toplum hususiyeti gösterir. Tüm kapalı gizli toplumlarda olduğu gibi Aleviliğin de dimdik ayakta kalabilmesi için bir takım manevi noktalar gereklidir. Bu manevi unsurlar Alevi toplumunu ayakta tutabilmek için birer dinamik unsurdur. (Aktürk, 2014: 124) Bu manevi noktaların Aleviliğin temeli olan, dede, talip, cem gibi kavramların olduğunu söyleyebiliriz.

Geleneksellikten çağdaşlık arasında transfer toplumu özelliği taşıyan ülkemizde, bu durumun tesirini sosyal hayatın bütün yerlerinde olduğu gibi Alevilik sürecinde de rastlanmaktadır. Toplamlar sürekli bir varyasyon içinde olduğundan, toplumun sosyal yapısında meydana gelen varyasyonlar, toplumda var olan dini yapıyı, değerleri, inançları, dünyaya bakışları hem biçim hem de içerik yönünden varyasyonlara neden olmaktadır. (Alperen, 2009: 76)

Alevilik denilince Eröz Hz. Ali efendimizi sevmek ona hürmet etmek anlamında kullanmıştır.(Eröz, 1990: 33) Dönmez ise, Alevilik denilince Hz Ali efendimize ve onun soyuna can-ı gönülden bağlı olanlar kimseler kastedilmektedir. Bu anlayış Hz. Muhammed efendimizden sonra Hz. Ali efendimizin halife ve imam olduğuna inanma, Hz. Allah'ı Hz. Peygamber efendimizi ve Hz. Ali'yi birlikte sevmek anlayışı vardır. Dikkat edilmesi gereken bir husus buradaki Allah Muhammed ve Ali üçlemesinin Hristiyanlık inancıyla en ufak bir benzerliğin olmayışı noktasındadır. Geleneksel Alevilik tek başına eski bir inanış değildir. Hacı Bektaş'ı velinin yoluyla Türk tasavvuf kurumları ile vahdeti vücut inancı yanı sıra tür örf ve adetlerinden sentezinden oluşmuştur.(Dönmez, 2003: 40)

Geleneksel Alevilik hakkında Piri Er Geleneksel Anadolu Aleviliği isimli çalışmasında, Aleviliğin tek bir kaynaktan beslendiğini söylemenin yanlış olacağını söylemektedir. Geleneksel Aleviliğe Anadolu Aleviliği açısından yaklaşan yazar, Aleviliğin bir kültür, düşünce açısından bir felsefe, duygu olarak bir inanç olduğunu ifade etmektedir. Aleviliğin kadına saygı göstermesi, cemlerde müziğin olması Aleviliğin kaynağının Şamanizm'e dayandığını göstermektedir. Cemde var olan cırağ hizmetinin zerdüştlükten, eline diline beline ilkesinin Maniheizm anlayışından, ağaca bez bağlamanın orta asyada ki ağaç kültürünü dolayısıyla her gelenek ve inançtan izler taşımaktadır. Er aynı şekilde Geleneksel Anadolu Aleviliğinde Allah Muhammed Ali üçlemesinin çok önemli olduğunu, bunlardan birinin söylendiği zaman diğerinin de söylendiğini ifade etmektedir.(Er, 1998: 1)

16. ve 20. yüzyıllar arasında şehirlerden ve devlet otoritesinden uzak, kentsel olmayan bir hayat içinde belirginleşen geleneksel Alevilik, şehir hayatının gereksinimlerine cevap veremeyecek durumdadır. Bununla beraber kentsel olmayan yerlerde toplumsal düzenin için gerekli kimi kurumlar ve gelenekler şehir hayatında işlevsiz kalmıştır. Aynı şekilde kırsal hayatta yaşamını idame ettiren insanın zihinsel ve psikolojisini doyuracak

şekilde yapılanın, bir teoloji şehirli ve mürekkep yalamış insan için sorgulanır olmaktan kaçamamaktadır. Bütün bunlar Alevilik inancını dönüştürmeye zorunlu kılmıştır.1980 yıllarından sonra değişim ve dönüşüme başlayan bu süreç son yıllarda hızlı bir ivme almıştır. Bu sürecin sonucunda ise geleneksel Aleviliğinin yerini modern Aleviliğe bırakacağını tahmin etmek zor olmasa gerek. (Yıldırım, 2012: 138-139) Dolayısıyla zamanın değişmesi ve kentleşmeyle beraber bazı değerlerin unutulduğu veya yapılamaz hale geldiğini söyleyebiliriz.

Dönmez'e göre Geleneksel Aleviliğin idrak edilme tarzında alevilik iki temel üzerine oturturulmuştur. Bunlar İslami tasavvufi anlayış ile eski Türk inanışları bilhassa horosan ekolüne sahip erenlerin etkisidir. Ahmet yesevi yunus emre hacı Bektaş veli gibi ulu ozanlar geleneksel alevilikte kabul görmüş, Hz. ali efendimiz ve ehli beyt ten sonra kabul görmüş önemli şahıslardır. alevilik inancını ideolojik bir kimlik olarak anlayan kişiler veya cemiyetlerin bu önemli şahıslara bakış açıları farklıdır. Tabiri caizse iki farklı Hz. ali tiplmesi ortaya çıkmaktadır. Aynı şekilde Hz. ali efendimizin verdiği mesajlarda da farklılık arz etmektedir. Hz. ali inancı ve ona duyulan sevgi de geleneksel Alevilik için önemli değerlerden bir tanesidir. Hz. peygamberin yanında önemli bir yeri olan Hz. ali efendimiz peygamber efendimizin sevgisine mazhar olmuş, yönetim ile ilgili hizmetlere uygun görülmüştür. Bundan mütevellî Şiiler tarafından da sahiplenilmiş hatta bu sevgi ulvileştirilmiştir.(Dönmez, 2003: 41) Bazı kaynaklarda ilahlaştırma boyutundan bahsedilmektedir, biz çalışma alanımızda bu tür bir bilgi ile karşılaşmadığımızı söyleyebiliriz.

1950'li senelerden bil ahare şehirleşme ve sanayileşme ile birlikte kırsal ve şehir hayatını dönüştürmüştür. Bu sanayileşme kırsaldan kente doğru bir göç dalgası da başlatmıştır. Bu göç dalgasıyla birlikte geleneksel sosyal muhitten göç eden birçok insan yeni yerleştiği alanda bir takım uyu sorunları ile karşılaşmışlardır. Bu pozisyon geleneksel dini oluşumları değiştirirken öte yandan kırsal ve kentsel dindarlık diye tabir edebileceğimiz yeni mütedeyyin oluşumların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Aslında bu hem Sünniler hem de alevi kesim arasında gelgitlere neden olmuş bir karışıklığa neden olmuştur. Alevi kesiminde oluşan bu olumsuz durum, bir hafızanın yitirilmesi, geleneksel Aleviliğin yeteri kadar bilinmemesi, bu alanda yazılmış yazılı kaynakların az oluşu farklı alevi cemiyetlerinin kendi gayeleri doğrultusunda yönlendirdiğini söyleyebiliriz.(Alperen, 2009: 78-79) Aynı şekilde Yanar ile yaptığımız görüşmede mahallede geleneksel Aleviliğin yaşandığı fakat yetersiz olduğu, Alevi toplumuna özellikle 1960'lı yıllardan sonra "siz ezilmişsiniz, haklarınız elden gidiyor" denilerek sol kesime yönlendirildiği, katliam uygulanması sonucunda eşitlik söylemiyle sol fikir empoze edildiğini, geleneksel Alevilikten uzaklaştırıldığını söylemiştir. Fakat 1980'den sonra halk kendilerinin kullanıldığını düşünerek, bu ideoloji yerine inanç ağırlıklı geleneksel Aleviliğe yönelmiştir. 1990'dan sonra aktif olarak inançlarına sahip çıktılar. Şimdi asıl tehlike nedir? Alevilik adı altında bazı örgütler var. Allaha, peygambere inanmıyorlar. Bize en büyük sıkıntıyı bizim tarafta görünüp fakat Alevilikle alakası olmayan örgütlerdir. Aleviliğe en çok zararı siyasetle uğraşan insanlar zarar veriyor. Aleviliğe ideoloji düşüncesi zarar veriyor. Cem evine sahip çıkılıyor, ibadetlere geliniyor, kurbanlar kesiliyor, lokmalar dağıtılıyor. Ayrıca bu ibadetler sadece cem evinde değil evlerde ve köylerde de yapılmaktadır. Geleneksel Aleviliğe en büyük sıkıntıyı Avrupa'da yaşayan insanlar çıkarıyor. Çünkü orda yaşayan çocuklar Türk kültüründen ayrı yetişiyorlar (K.K.2) Şeklinde ifade edip geleneksel Aleviliğin önemli yapı taşlarından biri olan dedelerin önemine bir kez daha vurgu yapıp, Alevilik kisvesi altında

bazı derneklerin kendi amaçları doğrultusunda Aleviliği suiistimal edeceğine şahit olmaktadır.

Mahallede geleneksel Alevilik ile ilgili mülakat yaptığımız Doğan ise farklı bir pencereden baktığını ve Alevilik kendine ait ibadet şekilleri olan ve "hoşgörü" temeline kurulu İslami bir kültür diyebiliriz. Mahallemizde de insanlar inançlarını bu şekilde yaşamaktadır. (K.K.9) Şeklinde gelenekselliğin kendine has inançların olduğunu ve hoşgörü temeli üzerinde inşa edildiğini söylemiştir.

Mahalle de cem evi olmasının da geleneksel Aleviliğin yaşandığına işaret eden Atmaca, Aleviliğin özü itibariyle hiçbir zaman ideolojik olmadığını, Alisiz Alevi veya dinsiz Alevilik diye bir şeyin olmadığını, Aleviliğin teslimiyet esaslı olduğunu, Muhammed Mustafa'nın yoluna tam teslim olmak olduğunu söylemiştir. (K.K.1)

Bu alanda yaşanan Aleviliğin geleneksel olduğunu, ideolojik olmadığını dile getiren Özer ise, Alevilik ideolojik değildir, Alevilik Allah'ı Muhammedi Aliyi Ehlibeyti 12 imamı erenleri pirleri bilmektir. İslam'ın çağdaş güler yüzü İslam'ın tasavvufi mistik yorumudur. Dolayısıyla kaynağını kuran ve Ehlibeyt ten aldığı için gelenekselidir.(K.K.3)Şeklinde İslam'ın özü olduğunu ve mahallede gelenekselliğin hüküm sürdüğünü dile getirmiştir.

Araştırma alanımızda edindiğimiz bilgiler ışığında, Aleviliğin idrak edilmesi açısından geleneksel Aleviliğin yaşandığını, Allah-Muhammed-Ali üçlemesinin birbirinden ayrılmaz bir bütün olduğunu söyleyebiliriz. Alevilik hakkında bazı bilinen yanlışlardan başlayacak olursak bir tanesi Hz. Ali'nin ilahlaştırıldığı yönüdür. Bu bilgi ile alakalı herhangi bir görüşe (en azından araştırma alanımızda) denk gelmediğimizi ve gerçeği yansıtmadığını söyleyebiliriz. Hz Ali efendimiz peygamber ehli beytinden ve onun halifesi olarak tanımlanmaktadır. Hz. Muhammed, Hz. Ali Hz. hasan ve Hz. Hüseyin, ehli beyt hacı Bektaş'ı veli, pir sultan abdal, ulu ozanlar ve ali baba mahallesinde meftun olan Ali baba hazretleri gibi zatlar sevgi saygı görmektedir.

Ali baba mahallesinde, mülakatlardan elde edindiğimiz çıkarımlardan bir tanesi de genç ve yaşlı bireylerin geleneksel Aleviliği idrak etme noktasındadır. Aleviliğinin tanımını yaparken yaşlı bireylerin Hz. Ali efendimizi ve onun soyunu, ehli beytini, on iki imamları, ulu ozanları bunun yanında cem ibadeti başta olmak üzere muharrem orucu gibi dini ritüellerine sıkı sıkı bağlı olduğu, bunun yanında geleneksel Aleviliğin kurumlarından olan dede, cem, musahiplik gibi değerlerin hala önemli olduğu fakat kentleşmeyle birlikte bu değerlerin bir kısım genç nesil tarafından öneminin azalmış olduğunu, daha doğrusu geleneksel Aleviliğin idrakinden uzaklaştığını söyleyebiliriz. Orta yaş ve üstü bireylerin ise geleneksel Aleviliğe sahip çıktığını, bu idraki yaşadığına şahit olduk.

Alibaba mahallesinde bulunan ve 2002 yılında resmiyet kazanan cem vakfında, her Perşembe günü muhabbet cemi* olarak bilinen ibadetlerin yapıldığı, çoğunluğu orta yaş üstü olmak üzere gençlerin de katıldığı görülmüştür. Geleneksel Aleviliğin kurumlarına sahip çıkıldığı, dededen razılık alınmadan yemeğe başlanmadığı görülmüştür. Elbette şehir hayatı, göçlerle birlikte nüfusun sirkülasyonu olması nedeniyle bu kurumların bilinirliği azalmaya başladığı şüphesizdir. Musahiplik kurumunun kentleşmeyle birlikte azalması daha doğrusu zorlaşması da buna örnektir. Çünkü şehirleşmeyle birlikte ekonomik ve sosyal statünün farklılaşması musahip olmayı zorlaştırmaktadır. Çünkü musahip

olabilmenin en önemli şartlarından birisi aynı veya yakın ekonomik düzeye sahip olabilmektir.

4.2 İdeolojik Alevilik ve İdeolojik Aleviliğin Yaşanması

İdeoloji kavram olarak TDK sözlüğünde “siyasal veya toplumsal bir öğreti oluşturan, bir hükümetin, bir partinin, bir grubun davranışlarına yön veren politik, hukuki, bilimsel, felsefi, dini, moral, estetik düşünceler bütünü” olarak tanımlanmaktadır.¹⁰ Macit ise bu kavramı, toplumsal hayattaki fikir, inanç ve değerleri üreten maddi süreç olarak tanımlamıştır. (Macit, 2016: 30)

İdeoloji kelimesi devir ve kullanıma göre değişiklik göstermektedir. Bu kelimeyi ilk defa Fransız Destutt de Tracy fikirleri ve düşünceleri inceleyen bir bilim dalı kullanmıştır. Fakat bu kavram kısa bir müddet sonra ilk manasından uzaklaştığını, dünyaya toplum ve insana yönelik düşünce, duygu ve sistem bütünü manasında kullanılmaya başlamıştır. İdeoloji dünyaya dair bir bakış açısı kazandırır. Soyut olan bir değerdir. Topluma biçim vermek amacındadır. Dolayısıyla ideoloji toplumu veya insanları peşinden sürüklemeye amacı taşır. Bu açıdan bakıldığında belirli bir grubun, mezhebin, mesleğin vs. üyelerinin davranışlarını haklı ve legal göstermek için paylaştıkları ortak düşünceler ve değerlerin toplamıdır diyebiliriz. (Dönmez, 2003: 41-42)

Dönmez, öncelikle ideolojik Alevilikle, geleneksel Aleviliğin Aleviliği tanımlamaları ve ne anlatmak istedikleri çok farklıdır. Genç ve orta yaşta bulunan alevi vatandaşlara göre Alevilik tek bir yapı oluşturmadağı görüşündedirler. Durum böyle olunca birbirine tamamen zıt iki farklı Alevilik ortaya çıkmaktadır. Bunu destekleyecek yayınlar olarak ülkemizde cem, kervan, aşure, pir sultan abdal vs. yurt dışında ise ehli beyt, kızıl yol gerçek ilim fidan mürşit gibi daha birçok kitap ve dergi bulunur. Bu kaynaklarda Aleviliğin bir din veya mezhep, bir inanç değil de bir felsefe, devrimci bir fiil olmasından tutun da asıl İslam’ın olduğu iddiasına veya İslam ile herhangi bir yakınlığı olmayıp ateist bir felsefe olduğuna kadar çok değişik tanımlamalar yapıldığı görülür. (Dönmez, 2003: 47)

Tarihsel olarak İdeoloji kavramına baktığımızda bu kelimeye şöhret kazandıran kişiler Karl Marx ve Engels’dir. Bu iki filozof 1848 devrimi ve Napolyon sınırları içerisinde tartışılan bu kavramdan başlarlar. Fakat sosyal bilimcilere göre modern anlamda kullanımını Karl Marx sayesinde olduğudur. Bu kavram Karl Marx ile yeni bir anlam kazanmıştır. İdeoloji kelimesinin yapısı sosyal sınıfın durumuna göre çeşitlilik göstermektedir. Karl Marx somut olmayan düşüncelerin 18.yüzyıldan itibaren tesiri altında olduğumuzu belirtir. Bir sonraki sosyal statüdeki sınıf kendi alaka ve taleplerini adeta bütün toplumun alaka ve talepleriymiş gibi göstermektedir. Daha başka bir söylemle kendi fikirlerine umumiyetlik kazandırıp genel fikirmiş gibi topluma onaylattırmaya çalışmaktadır. (Topakkaya, 2007: 167-169)

1960’lı yıllarından sonra ülkemizde dikkate değer siyasi ve sosyal değişimler olmuştur. Bu zamanlarda, şehirlere göç eden genç alevi kuşakları özellikle üniversiteler gibi yükseköğretim kurumları ve sendikalarıyla hemhal olmaları, bu kurumlar vasıtasıyla devrimci-eşitlikçi ideolojilerle bağlantılı olmalarına yol açmıştır. Alevi kesimin özellikle

¹⁰ <https://sozluk.gov.tr/>

1960 yıllarından sonra sol görüşlü ideolojilere kaydığı söylenebilir. Alevi gençleri arasında iktidarlara yönelik bir mutsuzluk, o senelerde iktidarın sağ partilerde olması ve iktidarın Sünni kesime hizmet eden bir iktidar olarak algılanması gibi nedenler alevi gençliğini sol ideolojilere kaymasına neden olmuştur. Bu durumda, orta yaş ve üstü kesim kendilerini Kemalist laik görüşe kanallandırmışken; genç nesil ise daha çok sosyalist örgüt ve partilerde aktif olarak rol almıştır. (Yoğunlu, 2014: 118-119)

Sol ideolojik Aleviliğe göre komünist hareketinin ilk çekirdeklerinden birisidir. Aleviliğin inanca ait niteliği maddidir. Örneğin Alevilik Bektaşî inancındaki dört kapıdan birisi olan marifetin, maddenin ilime biçim vermesi daha farklı bir ifadeyle fikirlerin üretime değişmesidir. Bu görüşe göre cehennem cennet huri vs. yoktur. O kadar ki alevi kesim bu kavramlarla dalga geçerler. Diğer yandan Alevilik bazı kesimlerin öne sürdüğü gibi İslam'ın özü değildir. Şayet böyle bir durum olsa idi yaratan inancı, kitap inancı ve ibadet şekillerinde İslam'dan ayrı olmazdı. Diğer bir sav a göre alevi bireylere göre Allah insandır. Çünkü üreten bulan savaşı başlatan savaşı sonlandıran bunları hepsini yapan insandır. Allah insanla bütünleşince insanlaşmaktadır. Allah insanı terk edince ise insan hayvanlaşmaktadır. (Dönmez, 2003: 48)

Umumiyetle kırsal alanda yaşayan aleviler 1960 yıllarından sonra artan göçler ile birlikte şehirlerin kenar mahallelerinde yaşamaya başlamışlardır. İlerleyen zamanlarda alevi vatandaşlar şehrin sosyo kültürel özellikleriyle münasebetler kurmaya başlamışlardır. Özellikle bu etkileşim sonucunda vatandaşların dünyaya bakış açısından tutun da değerlerinde ve dine bakış açılarında önemli değişimler olmuştur. Çağdaşlaşmanın sosyo-kültürel, iktisadi ve siyasi noktalarda kurumsallaşan şimdiki şehirlerde, sosyal bağlar, değerler, sosyal düzeni düzenleyen sosyal mekanizmalar, vatandaşların tavsiye aldığı yapılar kırsal yaşama göre ciddi oranda farklılık göstermektedir. modernizm vatandaşın manevi yapısının yerine maddi âlemi, din ve inanç yerine ilimi, aşk ve muhabbetin yerine akli temel alan bir görüş getirmiştir. (Yoğunlu, 2014: 117)

Dönmez e göre sol ideoloji ile iştirak eden yeni nesil alevi kesimi, daha sonra Aleviliği ideolojik olarak algılamıştır. Belli bir müddet sonra kendisi de buna inanmıştır. 1970'li senelerde ülkemizde sol devrimi bir temele oturtmak isteyen bu insanlar özellikle Hacı Bektaş veliyi baz almıştır. Dolayısıyla Aleviliği ideolojik olarak algılamak isteyen bu kesim hacı beştası veliyi yeni keşfetmiş gibi yeniden yorumlamışlardır. Hacı Bektaş veli Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında büyük katkısı olan bir düşünce adamıdır ki; o kadar farklı yorumlandığı için birbirinden çok farklı iki hacı Bektaş veli türemiştir. Yeni türeyen hacı Bektaş veli, İslamiyet'le bağlantısı olmayan, isyan eden, haksızlığa karşı savaşan, insancıl mesajlar veren bir şahsiyettir. Bu durumun yapılma amacı hacı Bektaş velinin gerçek kişiliğinden uzaklaştırıp, tabiri caizse içini boşaltıp, kendi düşüncelerine göre doldurmaktır. Bu bütün ideolojilerin kullandığı bir yöntemdir. (Dönmez, 2003: 49-50) Bu görüş hemen hemen bütün ideolojilerde uygulanmaktadır. Aleviliği geleneksellikten çıkarıp başka bir ideolojiye sokmak isteyen bir kesim öncelikli olarak bazı kurumların işlevsizliğini iddia edip onun içini boşaltır. Daha sonra kendi fikirlerini ve olmasını istediği gibi şekillendirir. Örneğin dedelerin işlevini kaybettiğini söyleyerek bu kurumu etkisiz hale getirir. Akabinde bu kurumun yerine daha farklı ideolojiler getirtirerek farklı bir Alevilik tanımı yapar. Buna özellikle Avrupa da faaliyet gösteren Alevilik çatısı altında faaliyet gösteren ve Alevilik inancıyla en ufak

bağlantısı olmayan, çeşitli terör örgütlerinin propagandasını yapan, dernek ve vakıfları örnek gösterebiliriz.

Modernleşme ve kentleşme Aleviliğin yıllardır varlığını ebedileştirmek sağlayan dede talip ilişkisini koparmıştır. Kentlerde kültürel, sosyal ve dini gereksinimlerini gidermek için Aleviler, kendileri gibi alevi olan vakıf ve derneklerde toplanmış, bu dernek ve vakıfların idarecileri geleneksel Alevilikteki pirlerin, dedelerin görevlerini üstlenmişlerdir. Hal böyle olunca bu vakıf ve derneklerin siyasi hüviyetleri nedeniyle, Aleviliğin kentlerde de Siyasi bir kimlik kazanmasına neden olmuştur. İnanç merkezli yazılı olmayan kültür cılızlaşmış, dernek başkanı siyasi olarak ön plana çıkmıştır. Bu kurumlara bağlı olarak açılan cemevleri, kentlerde ibadet-ii tahatlarını yapmak için ve kentli sıkıntılarını dile getirmek istedikleri bir ortam haline gelmiştir.(Aktürk, 2014: 122-123)

Alibaba mahallesinde sol ideolojik düşünceler orta ve orta yaş üstü kesimde görülmemekle beraber, genç nesil tarafından benimsendiğine şahit olduk. Orta yaş üstü vatandaşlar Aleviliği tanımlarken Muhammed, Ali ehli beyt gibi kavramlar kullanırken; gençlerde bu kavramlar nispeten az kullanıldığını gördük. Aynı şekilde orta yaş üstü vatandaşların İslamiyet, dede, pir, vurgusu yaptığını; gençlerin daha çok eşitlik, adalet, emek, özgürlük gibi kavramları daha çok kullandığını gördük.

Alibaba mahallesi örneğinde, kentleşme süreci ile birlikte bazı Alevilik değerlerin algılanmasında değişimler olmuştur. Kentleşmeyle birlikte ideolojilerden en çok etkilenen kesim genç nesiller olmuştur. Kentleşme sürecinde Alevilik ve buna bağlı kurumlara en çok zarar verenlerin sol ideoloji düşünceler olduğu tespit edilmiştir. Alibaba mahallesi hem alevi hem de Sünni kesim tarafından oturulduğu bir yer olmuştur. Kentleşmeyle birlikte insanların geçim derdinde olması git gide maddileşen bir tehlike altında olduğu görülmüştür.

Araştırma alanımızda, özellikle yerel yönetim kuruluşlarından olan belediye muhtarlık hizmetlerinden memnun oldukları görülmüştür.

Alibaba mahallesinde siyasi karar olarak en çok Türklük, çağdaşlık, laiklik ve eşitlik vurgusu yapılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün çizdiği yolda olduklarını, devlet ve millet düşmanlarıyla asla aynı safta olmadıklarını, vatan, millet ve kutsal bayrağa olan bağlılık vurgusu yapmışlardır. Marjinal sol partilere inanmadıklarını, Alevilere en büyük zararı bu tür parti ve organların verdiğini beyan etmişlerdir. İnanç olarak devletten daha çok destek beklediklerini, kendilerinin bütün yurttaşlık görevlerini yerine getirdiklerini dolayısıyla Sünni vatandaşların sahip olduğu(cami ve burada görev yapan din görevlilerin maaşlarının diyanet bütçesinden karşılanması) bütün imkânlardan kendilerinin de faydalanmak istediklerini söylemişlerdir. Toplumsal bütünleşme için bu gibi durumların önemli olduğu söylemişlerdir.

5.ALİBABA MAHALLESİNİN SİYASİ DURUŞU

Alibaba mahallesinde yapılmış olan en son cumhurbaşkanlığı seçimi, milletvekili seçimi ve mahalli idareler seçimine baktığımızda oy dağılımında bir homojenliğin olmadığı, siyasi parti olarak hemen her partiye oy verildiğine şahit olmaktadır.

Sıra No	İl Adı	İlçe	Mah. Sandık No	Kayıtlı	Oy Kullanan	İtirazsız Geçirilmiş	Geçirilmiş	Toplam Geçerli	Toplam Geçerli	MUHARREM İN	MERAL AKŞENER	RECEP TAYYİP ERDOĞAN	SELAHATTİN DEMİRTAŞ	TEMEL KARAMOLLAOĞLU	DOĞU PERİNÇEK
1	SİVAS	SİVA ALİB	1027	298	263	251	0	251	12	135	8	102	5	1	0
2	SİVAS	SİVA ALİB	1028	298	258	248	0	248	10	122	8	112	6	0	0
3	SİVAS	SİVA ALİB	1029	297	268	259	0	259	9	117	12	125	1	4	0
4	SİVAS	SİVA ALİB	1030	373	352	339	0	339	13	35	6	294	1	3	0
5	SİVAS	SİVA ALİB	1031	379	338	329	0	329	9	38	15	272	1	3	0
6	SİVAS	SİVA ALİB	1032	375	347	343	0	343	4	42	10	287	0	4	0
7	SİVAS	SİVA ALİB	1033	375	350	344	0	344	6	24	11	306	0	3	0
8	SİVAS	SİVA ALİB	1034	374	340	328	0	328	12	32	1	291	1	2	1
9	SİVAS	SİVA ALİB	1035	373	346	340	0	340	6	39	10	285	3	1	2
10	SİVAS	SİVA ALİB	1036	373	363	357	0	357	6	25	11	317	0	4	0
11	SİVAS	SİVA ALİB	1037	373	358	353	0	353	5	28	5	317	0	3	0
12	SİVAS	SİVA ALİB	1038	375	359	352	0	352	7	41	11	294	2	4	0
13	SİVAS	SİVA ALİB	1039	373	343	333	0	333	10	27	16	285	2	2	1
14	SİVAS	SİVA ALİB	1040	375	358	353	0	353	5	24	9	319	0	0	1
15	SİVAS	SİVA ALİB	1041	373	340	329	0	329	11	34	9	279	0	7	0
16	SİVAS	SİVA ALİB	1042	374	361	359	0	359	2	31	8	316	0	4	0
17	SİVAS	SİVA ALİB	1043	344	320	307	0	307	13	107	9	187	1	2	1
18	SİVAS	SİVA ALİB	1044	344	315	311	0	311	4	96	4	208	1	2	0
19	SİVAS	SİVA ALİB	1045	345	316	312	0	312	4	99	6	205	1	1	0
20	SİVAS	SİVA ALİB	1046	344	313	302	0	302	11	81	8	208	3	0	2
21	SİVAS	SİVA ALİB	1047	345	313	306	0	306	7	98	5	201	0	1	1
22	SİVAS	SİVA ALİB	1048	345	321	319	0	319	2	98	5	213	1	2	0
23	SİVAS	SİVA ALİB	1049	343	324	317	0	317	7	93	9	207	2	4	2
24	SİVAS	SİVA ALİB	1050	344	316	309	0	309	7	110	4	194	0	0	1
25	SİVAS	SİVA ALİB	1051	345	315	301	0	301	14	83	6	206	1	5	0
26	SİVAS	SİVA ALİB	1052	344	321	314	0	314	7	113	3	197	0	1	0
										1659	206	6030	32	62	12

Tablo 1. 24.06.2018 tarihli Cumhurbaşkanlığı seçimi ¹¹

Araştırma alanımızın siyasi olarak profiline baktığımızda, yapılan son Cumhurbaşkanlığı seçiminde:

RECEP TAYYİP ERDOĞAN: 6030 oy

MUHARREM İNCE: 1659 oy

MERAL AKŞENER: 206 oy

TEMEL KARAMOLLAOĞLU: 62 oy

SELAHATTİN DEMİRTAŞ: 32 oy

DOĞU PERİNÇEK: 12 oy aldığını görmekteyiz.*

¹¹ <https://sonuc.ysk.gov.tr/sorgu>

Sıra No	İl Adı	İlçe Adı	Mahalle/Ki.Sandık No	Kayıtlı Seçici	Oy Kullanan	İtirazsız Geç	İtirazlı Geç	Toplam Geç	Toplam Ge	AK PARTİ	MHP	HÜDA PAR	VATAN PARTİSİ	HDP	CHP	SAADET	İYİ PARTİ	CUMHUR İTTİFAKI	MİLLET İTTİFAKI	ÂDEM İŞİK
1	SİVAS	SİVAS MERALİBABA N 1027		298	263	257	0	257	6	78	24	0	0	27	106	2	13	5	2	0
2	SİVAS	SİVAS MERALİBABA N 1028		298	258	251	0	251	7	87	33	0	0	16	101	0	10	3	1	0
3	SİVAS	SİVAS MERALİBABA N 1029		297	268	265	0	265	3	87	41	0	0	12	100	4	13	5	3	0
4	SİVAS	SİVAS MERALİBABA N 1030		373	352	343	0	343	9	217	77	0	0	3	27	5	11	2	1	0
5	SİVAS	SİVAS MERALİBABA N 1031		379	339	331	0	331	8	208	64	0	0	1	36	4	10	8	0	0
6	SİVAS	SİVAS MERALİBABA N 1032		375	347	340	0	340	7	216	62	1	1	7	32	5	11	5	0	0
7	SİVAS	SİVAS MERALİBABA N 1033		375	350	347	0	347	3	229	70	0	0	1	21	3	16	7	0	0
8	SİVAS	SİVAS MERALİBABA N 1034		374	340	335	0	335	5	207	83	0	0	4	30	1	5	5	0	0
9	SİVAS	SİVAS MERALİBABA N 1035		373	346	345	0	345	1	222	63	1	0	4	30	3	14	8	0	0
10	SİVAS	SİVAS MERALİBABA N 1036		373	363	359	0	359	4	254	60	0	1	1	21	5	11	4	0	2
11	SİVAS	SİVAS MERALİBABA N 1037		373	358	352	0	352	6	226	83	0	1	3	24	0	7	8	0	0
12	SİVAS	SİVAS MERALİBABA N 1038		375	359	352	0	352	7	217	72	0	0	8	31	4	13	7	0	0
13	SİVAS	SİVAS MERALİBABA N 1039		373	343	337	0	337	6	212	70	0	1	8	20	4	17	5	0	0
14	SİVAS	SİVAS MERALİBABA N 1040		375	358	354	0	354	4	211	107	0	1	1	21	0	10	3	0	0
15	SİVAS	SİVAS MERALİBABA N 1041		373	340	333	0	333	7	216	70	1	1	0	3	20	11	8	3	0
16	SİVAS	SİVAS MERALİBABA N 1042		374	361	358	0	358	3	236	66	1	0	5	23	6	14	7	0	0
17	SİVAS	SİVAS MERALİBABA N 1043		344	320	305	0	305	15	134	52	0	0	11	89	3	13	3	0	0
18	SİVAS	SİVAS MERALİBABA N 1044		344	315	308	0	308	7	154	50	0	0	7	84	2	7	3	1	0
19	SİVAS	SİVAS MERALİBABA N 1045		345	316	309	0	309	7	165	39	0	0	2	92	1	10	0	0	0
20	SİVAS	SİVAS MERALİBABA N 1046		344	313	307	0	307	6	163	47	0	1	17	64	1	10	3	1	0
21	SİVAS	SİVAS MERALİBABA N 1047		345	317	314	0	314	3	148	55	0	1	12	83	1	6	7	1	0
22	SİVAS	SİVAS MERALİBABA N 1048		345	321	320	0	320	1	159	56	0	0	9	79	3	10	3	1	0
23	SİVAS	SİVAS MERALİBABA N 1049		343	324	321	0	321	3	154	55	0	0	10	83	6	10	3	0	0
24	SİVAS	SİVAS MERALİBABA N 1050		344	316	307	0	307	9	140	50	0	0	13	90	2	8	4	0	0
25	SİVAS	SİVAS MERALİBABA N 1051		345	315	303	0	303	12	147	58	0	0	10	68	5	5	7	0	3
26	SİVAS	SİVAS MERALİBABA N 1052		344	321	321	0	321	0	128	75	0	1	17	88	1	10	1	0	0
									4615	1582	4	9	209	1446	91	275	124	14	5	

Tablo 2. 27.dönem milletvekili genel sonuçları¹²

Tablo 2'ye göre 24.06.2018 tarihinde yapılan milletvekili genel seçim sonuçlarına göre;

AK PARTİ: 4615

MHP: 1582

CHP:1446

İYİ PARTİ:275

HDP:209

CUMHUR İTTİFAKI: 124

SAADET:91

MİLLET İTTİFAKI:14

VATAN PARTİSİ:9

ÂDEM İŞİK:5

¹² <https://sonuc.ysk.gov.tr/sorgu>

*isim sıralaması en çok oy alım sırasına göre yapılmıştır.

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U
1	Toplam Sa	28																			
2	Açılan San	28																			
3	Oy Kulları	8137																			
4	Açılan San	9325																			
5	Geçerli Oy	7907																			
6	Kayıtlı Seç	9325																			
7	Seçime Ka	%87.26																			
8	Geçersiz C	230																			
9																					
10																					
11	Sıra No	İl Adı	İlçe Adı	Mahalle/K Sandık No	Kayıtlı Seç	Oy Kulları	İtirazsız G	İtirazlı Ge	Toplam Geç	Toplam Geçersiz	SAADET	BTP	TKP	VATAN PAŞ	BBP	CHP	AK PARTİ	MHP	DSP		
12	1	SİVAS	SİVAS MER ALİBABA N	1030	300	236	232	0	232	4	0	0	0	1	1	44	101	79	6	0	
13	2	SİVAS	SİVAS MER ALİBABA N	1031	300	252	247	0	247	5	2	0	0	0	1	63	87	84	10	0	
14	3	SİVAS	SİVAS MER ALİBABA N	1032	301	246	240	0	240	6	3	0	0	0	0	61	85	86	5	0	
15	4	SİVAS	SİVAS MER ALİBABA N	1033	336	285	278	0	278	7	1	0	0	0	0	101	17	150	9	0	
16	5	SİVAS	SİVAS MER ALİBABA N	1034	335	283	282	0	282	1	1	0	1	0	0	62	18	177	23	0	
17	6	SİVAS	SİVAS MER ALİBABA N	1035	337	306	300	0	300	6	4	0	0	0	0	79	20	194	3	0	
18	7	SİVAS	SİVAS MER ALİBABA N	1036	336	299	290	0	290	9	3	0	0	0	0	85	30	165	7	0	
19	8	SİVAS	SİVAS MER ALİBABA N	1037	335	302	295	0	295	7	1	0	0	0	1	101	15	162	15	0	
20	9	SİVAS	SİVAS MER ALİBABA N	1038	338	300	294	0	294	6	0	2	1	0	0	87	11	185	8	0	
21	10	SİVAS	SİVAS MER ALİBABA N	1039	337	294	291	0	291	3	0	0	0	0	1	95	10	178	7	0	
22	11	SİVAS	SİVAS MER ALİBABA N	1040	337	306	294	0	294	12	4	0	0	0	1	79	25	174	11	0	
23	12	SİVAS	SİVAS MER ALİBABA N	1041	338	300	296	0	296	4	7	2	0	0	0	83	20	174	10	0	
24	13	SİVAS	SİVAS MER ALİBABA N	1042	338	291	284	0	284	7	4	0	0	1	0	88	20	157	14	0	
25	14	SİVAS	SİVAS MER ALİBABA N	1043	337	307	299	0	299	8	1	1	0	0	0	102	28	154	13	0	
26	15	SİVAS	SİVAS MER ALİBABA N	1044	336	303	291	0	291	12	3	0	0	0	0	95	10	167	16	0	
27	16	SİVAS	SİVAS MER ALİBABA N	1045	336	298	289	0	289	9	1	1	0	0	0	91	12	175	9	0	
28	17	SİVAS	SİVAS MER ALİBABA N	1046	335	311	301	0	301	10	1	1	0	0	0	77	16	188	18	0	
29	18	SİVAS	SİVAS MER ALİBABA N	1047	335	305	298	0	298	7	4	1	0	0	0	75	24	182	12	0	
30	19	SİVAS	SİVAS MER ALİBABA N	1048	337	289	274	0	274	15	0	0	0	1	0	68	76	126	3	0	
31	20	SİVAS	SİVAS MER ALİBABA N	1049	338	285	260	0	260	25	2	0	0	0	0	68	66	119	5	0	
32	21	SİVAS	SİVAS MER ALİBABA N	1050	338	290	279	0	279	11	3	0	0	0	0	80	73	119	4	0	
33	22	SİVAS	SİVAS MER ALİBABA N	1051	338	283	274	0	274	9	0	0	0	0	0	87	66	118	3	0	
34	23	SİVAS	SİVAS MER ALİBABA N	1052	337	287	280	0	280	7	3	1	1	0	0	83	60	123	9	0	
35	24	SİVAS	SİVAS MER ALİBABA N	1053	338	300	292	0	292	8	4	0	0	0	0	61	76	134	17	0	
36	25	SİVAS	SİVAS MER ALİBABA N	1054	340	297	292	0	292	5	4	0	0	0	0	65	70	139	14	0	
37	26	SİVAS	SİVAS MER ALİBABA N	1055	337	295	286	0	286	9	0	2	0	0	0	78	60	139	7	0	
38	27	SİVAS	SİVAS MER ALİBABA N	1056	337	287	285	0	285	2	0	0	0	0	1	83	61	132	8	0	
39	28	SİVAS	SİVAS MER ALİBABA N	1057	338	300	284	0	284	16	0	1	0	0	0	81	67	125	10	0	
40											56	12	6	6	2222	1224	4105	276	0		
41																					

Tablo 3. 31.03.2019 mahalli idareler genel seçimleri¹³

Tablo 3'e göre 31.03.2019 tarihinde yapılan mahalli idareler genel seçimlerinde:

AK PARTİ:4105

BBP:2222

CHP:1224

MHP:276

SAADET:56

BTP:12

TKP:6

VATAN PARTİSİ:6

DSP:0 oy aldığı görülmektedir.

Bu seçim sonuçlarını değerlendirdiğimizde, alevi nüfusun yoğun olarak yaşadığı bir yer olan Alibaba mahallesinde resmi olarak sonuçlanan bilgilere göre; en çok oyu alan partilerin sağ kesim diyebileceğimiz(ak parti, mhp, bbp...)partilerin olduğunu görmekteyiz.

¹³ <https://sonuc.ysk.gov.tr/sorgu>

Dolayısıyla halk arasında bütün aleviler sol partilere oy veriyor anlayışı da çürümüş olduğunu görmekteyiz.

SONUÇ

Aleviliği inanç, dini, maneviyat gibi temel değerlerden uzaklaştırıp, onu ideolojik merkezli, İslam'dan uzak bir yere koymak isteyenler olmuştur. Bu çalışma geleneksel Aleviliği en sade halini konu almıştır. Bu araştırmamızı özellikle saha çalışması olarak yapmamızın nedeni, yazılı olmayan kültürü en doğru şekilde bulmak ve geleceğe en sade şekilde aktarmak niyetiyle yola çıkılmıştır. Günümüz dünyasında her vaktin önemli olması sebebiyle, yazılı olmayan bu kültürü taşıyan her bireyin bir gün fani olacak olması, çalışmamızın sahada olmasını tetikleyen faktör olmuştur.

Araştırma, Sivas ili merkez ilçe mahallesi olan Alibaba Mahallesi örneğinde, kentleşme sürecinin Aleviliğe tesiri, Alevilik kurumları olan cem, dede ve musahip gibi kavramlarının tanımı ve süreç içerisinde değişimi, Alibaba mahallesinin özelliği ayrıcalığı, mahallede yaşanan Aleviliğin Geleneksel veya ideolojik olarak sorgulanması, kırsalda yaşanan Alevilik ile şehirde yaşanan Alevilik arasındaki bir farkın olup olmadığı, şehir hayatında Aleviliği yaşamının kolay olup olmadığı, kız ve erkek çocuklarına örnek şahsiyet olarak kimi örnek gösterdiklerini, Sivas'ta mevcut olan cem evi ve derneklerin katkısı, devletten ne gibi beklentilerinin olduğu, İnönü üniversitesi bünyesinde kurulan Alevilik-Bektaşilik enstitüsünün açılması hakkında ne gibi düşüncelerinin olduğu gibi sorular sorularak araştırmanın konusu ve amacı izah edilmeye çalışılmıştır.

Ülkemizde özellikle 1950'li yıllardan sonra başlayan köyden kente doğru göç ve dolayısıyla başlayan kentleşme süreci kendi özellikleri olan birçok sonuçlar doğurmuştur. Bu sonuçlardan etkilenen kesimlerden biri de şüphesiz Alevilik ve Alevilik inancına bağlı olan kurumlardır.

Araştırma alanımızda yaptığımız tespitlerde Alibaba mahallesinde en çok etkilenen kurumun başında musahiplik kurumu olduğunu söyleyebiliriz. Musahiplik kurumu şartları ağır olan bir sistemdir. Önceleri kırsal hayatta musahip olmak ve bunu sürdürebilmek canlar için daha kolay idi. Şehirleşmeyle birlikte ekonomik şartlar insanları zorlamaya başlamıştır. Örneğin iki evi veya iki arabası olan bir can eğer musahibi var ise bunlardan birini musahibine vermek zorundadır. Bunun ağır bir sorumluluk taşıdığı aşikârdır. Musahipliğin ekonomik durumunun yanı sıra bir de sosyal statü konusuna da değinmek te fayda var. Buna örnek ise zengin bir can ancak zengin biriyle; evli biri evli bir can ile ancak musahip olabilir. Araştırma alanımızda mülakat yaptığımız kişilerden sadece bir vatandaşımızın musahibi olması ve buna bağlı olarak musahiplik ceminin en son birkaç yıl önce yapılmış olması da bu tezimizi desteklemektedir.

Araştırma yaptığımız alanda mülakat sorularımızdan biri olan “Alibaba mahallesinin önemi, ayrıcalığı, özelliği nedir? Nelerdir? Sivas'a yeniden gelmiş olsaydınız tekrar burada yaşar mıydınız?” şeklindeki sorumuza katılımcıların bir kısmı Alibaba mahallesinin daha özgür ruhlu bir yer olduğu, gecenin herhangi bir saatte bir kadının rahatlıkla dışarı çıkabildiği, kimsenin giyimine kuşamının sorgulanmadığı bir yer olarak tanımlanmıştır. Ayrıca Sivas'a yeniden gelseydik tekrar bu mahallede otururduk diyenler de bir hayli fazla olduğu görülmüştür. Bu mahallede oturmayanlara niçin oturmazsınız diye

sorduğumuzda ise Ali baba mahallesinin kötü bir yer olarak tanımlamadığını bilakis iş, eğitim gibi zorunlu nedenlerden dolayı başka bir mahallede oturacağını beyan etmişlerdir. Katılımcıların diğer bir kısmı ise bu mahallenin Alevilerin tarih boyunca bir takım baskılara maruz kaldığından dolayı, belirli alanlarda toplu yaşama zorunluluğu gösterdiğini, ayrıca Alibaba mahallesinin hem nüfus hem de inanç olarak heterojen bir yer olduğunu, hem alevi hem de diğer vatandaşların talep ettiği bir yer olduğunu söylemişlerdir.

Araştırma alanımızda Dedelik kurumunun önemini koruduğunu, kentleşme ve çağın değişmesi gibi sebepler ile birlikte, dedelerin bulunduğu çağa ayak uydurduğuna şahit olduk. Elbette kırsal yaşamdaki gibi hem dini lider hem de sosyal adaleti uygulayan bir profil olmasını beklemek gerçekçi olmayacaktır. Dede kentleşmeyle birlikte dini lider olarak cem yönetmek, taliplerin sıkıntısını gidermek gibi hizmetlerde bulunduğunu gördük. Fakat kırsal yaşamdaki gibi sosyal adaleti sağlayan halk mahkemesi gibi uygulamaların olmadığını, bunların yerine normal mahkemelerinin almış olduğunu gördük. Buna örnek vermek gerekirse eski zamanlarda “boşanma” davalarının olmadığını, bu durumun düşkünlük sebebi olduğunu, günümüze baktığımızda ise bu durumun daha çok normal mahkemelere başvuru yapıldığını görmüş olduk. Dedelik kurumuyla ilgili diğer bir sıkıntı şehirleşmeyle birlikte taliplerinin başka yerde kalması dede talip bağına zayıflatmıştır. Çünkü her Dede kendi talibinden sorumludur. Dolayısıyla alevi bir Can’ın bir sorunu olduğu zaman ilk müracaat yeri kendi bağlı olduğu dedesi ve ocağıdır. Bu durum dede talip ilişkisinin aksamasına neden olan bir durumdur. Dedelik ile ilgili söyleyebileceğimiz diğer bir husus genç ve yaşlı kesimin dedelik kurumuna kutsallık meselesidir. Araştırma alanımızda mülakat yaptığımız kişilere “Dede kimdir? Bir kutsallığı var mıdır? ” şeklinde sorduğumuzda orta ve orta yaş üstü kişilerin dedelerin seyit yani Hz Hüseyin efendimizin soyundan geldiğini dolayısıyla silsile olarak peygamber efendimize kadar gittiğini, bundan mütevellî bir kutsallığın olduğunu söylemişlerdir. Genç nesil ise dedelerin bir kutsallığının olduğunu, fakat Dede hakkında yeterince bir bilgiye sahip olmadıklarını, bunun da dede talip bağına zayıflaması olarak yorumlamış olduk.

Mahallede yaptığımız mülakatlarda sorduğumuz sorulardan biri olan “Devletten ne gibi beklentileriniz vardır?” şeklindeki sorumuza bu vatanın öz çocukları olduğunu, bütün vatandaşlık görevlerini yerine getirdiklerini dolayısıyla özellikle cem evlerinin yasal statüye alınması, ibadethane olarak kabul edilmesi burada hizmet veren bütün görevlilerinin en azından maaşa bağlanması noktasında bilgiler aldık.

Araştırma alanımızda mülakat yaptığımız kişilere “Alevilikte model şahsiyet olarak kimi/kimleri örnek alıyorsunuz?” şeklinde sorumuza öncelikle peygamber efendimiz başta olmak üzere, Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin on iki imamlar; Türk büyüklerinden Hacı Bektaş veli, Pir Sultan Abdal, Kaygusuz Abdal, Yunus Emre Şah Hatayi; yakın tarihte Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk ve günümüzde yaşayan İzzettin Doğan Dede gibi şahsiyetlerin örnek alındığını gördük. Dolayısıyla Aleviliğin İslam’ın bir parçası olduğu, zannedildiği gibi İslam’ın dışında bir inanış olmadığına şahit olduk. Aynı kişilere “Kız ve erkek çocuklarınıza örnek şahsiyet olarak kimi gösteriyorsunuz? ” şeklinde sualimize en başta Hz. Muhammed Efendimizi, Hz. Ali Efendimizi, Hünkâr Hacı Bektaş Velii ve Mustafa Kemal Atatürk’ü; Kadın Şahsiyet olarak Hz. Fatıma, Hz. Zeynep; Türk Tarihinde Tomris Hatun gibi önemli kişilerin örnek olarak gösterildiğini gördük. Genel çerçeveye baktığımızda ise bu şahsiyetlerin Geleneksel Aleviliğe bağlı karakterler olduğu aşikârdır. İdeolojik olarak da herhangi bir örnek de verilmemiştir.

Araştırma alanımızda kentleşmeyle birlikte yeni nesil genç bireylerin inanç noktasında çok ciddi sıkıntılarının olmadığı, cem ibadetine katılma noktasında sayının bir hayli az olduğu, genç neslin Muharrem ve Hızır orucu gibi ibadetlerini yapmakta biraz geri durduklarını görmüş olduk. Bunun sebebi olarak kentleşmeyle beraber bazı Geleneksel Alevi Kurumları'nın sözlü kültürü genç nesile aktarımı noktasında bir takım eksikliklerinin var olduğu kanaatindeyiz.

Sonuç olarak Alibaba mahallesinde kentleşme süreciyle birlikte geleneksel Alevilik noktasında bir takım değişikliklerin bulunduğu, değişmeyin bir husus ise Alevilerin bu vatanın birer ferdi olduğunu, kendilerinin dışlanmış olarak gördüğünü, bu dışlanmanın en baştan beri var olduğunu, bu gibi sorunlarının çözülmesiyle toplumsal bütünleşmenin daha sağlam olacağını, bu gibi sorunların çözüme kavuşulması noktasında taleplerinin olduğunu dile getirmişlerdir.

KAYNAKÇA

1.Yazılı Kaynaklar Listesi

Aktürk, Hamit(2014). *Dedeliğin Derneklerle İmtihani*. Toplum Bilimleri Dergisi

Alperen, Abdullah(2009). *Alevi(lik) Modernleşmesine Dair Düşünceler*. Dem Dergisi sayı:6

Coşkun, Hasan(2018). *Alevi Bektaşî Geleneginde Dedelik Kurumu, Sivas Kangal Türkmen Alevileri Örneği*. Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi. Sayı 85

Çelik, Hasan(2019). *Alevilikte Gönül Eğitimi ve Model Kişilik Olarak Hüseyin Doğan Dede*.(Yüksek Lisans Tezi). Çorum: Sosyal Bilimler Enstitüsü

Dönmez, Mehmet ve Çelik Hasan(2018). *Alevilikte Cem İbadetine Yüklenen Anlamlar Ve Cem İbadetinin Manevi Makamları*. Millî Kültür Araştırmaları Dergisi (MİKAD) Cilt: 2- Sayı: 2 ISSN: 2587-1331

Dönmez, Mehmet(2003). *Sosyal Bütünleşme Açısından Alevilik*.(Doktora Tezi) Malatya: Sosyal Bilimler Enstitüsü

Er, Piri(1998). *Geleneksel Anadolu Aleviliği*. Ankara: sayı 1

Eröz, Mehmet(1990). *Türkiye’de Alevilik Bektaşilik*, Ankara: Kültür Bakanlığı yay.

Eröz, Mehmet(1990). *Türkiye’de Alevilik ve Bektaşilik*, Ankara: Kültür Bakanlığı yay.

Işık, Şevket(2005). *Türkiye’de Kentleşme Ve Kentleşme Modelleri*. Ege Coğrafya Dergisi 14

İrdem İbrahim ve Asilkan Lenger(2021) *1923-1950 Arası Dönemde Ankara Kentleşmesi ve Sorunları*. Akademik Bakış dergisi, Cilt 14 Sayı 28

- Kaplan, Doğan(2008). *Buyruklara Göre Kızılbaşlık*. (Doktora Tezi) Konya: Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Kaypak, Şafak(2013). *Modernizmden Postmodernizme Değişen Kentleşme*. Global Journal of Economics and Business Studies. Cilt: 2 Sayı: 4 (80-95)
- Keleş, Ruşen(1998). *Kent Bilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: İmge Kitabevi
- Keleş, Ruşen(2002). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi
- Keleş, Ruşen(2005). *Kent ve Kültür Üzerine*. Mülkiye Dergisi Cilt: 29 Sayı:246
- Kurşun, Hüseyin(2021).*Kentleşme, Göç Ve Suç İlişkisi Bağlamında Madde Bağımlılığı:Gaziantep Örneği* . (Doktora Tezi) İstanbul: Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
- Levent, Ramazan(2019). *Türk Siyasal Hayatına Etkileri Bakımından Alevilik Ve Aleviler*. (Doktora Tezi) Malatya: Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Macit, M. Hanifi(2016). *İdeoloji Üzerine Felsefi Bir Değerlendirme*. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi
- Melikoff, Irene(1993). *Uyur İdik Uyardılar*. Cem Yayınevi.
- Melikoff, Irene(2011). *Kırklar'ın Cemi'nde*. İstanbul: Demos Yayınları.
- Mutlu, Mehmet(2021). *Kentleşme Sürecinde Çerkezlerde Kimlik ve Din: Sivas Örneği*.(Doktora Tezi). Kayseri: Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Ocak, Ahmet Yaşar(2000). *Alevi ve Bektaşî inançlarının İslam öncesi temelleri, iletişim yay*.
- Okan, Nimet(2014). *Alevilik ve kadın/Alevilikte Kadın*.(Doktora Tezi). Ankara: Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Rençber, Fevzi(2013). *Adıyaman Yöresi Alevi Ocakları*.19 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Sayı 35
- Sakaoğlu Seda(2021). *Aleviliğin Geleneksel Yapı İçerisinde Muharrem Ayının Anlam ve Önemi*.(Yüksek Lisans Tezi)
- Savaş, Saim(1990). *16.asırda Sivas'ta Kurulan Ali Baba Zaviyesinin Dini Sosyal ve Ekonomik Fonksiyonları Hakkında Bir Araştırma*.(Doktora Tezi) Ankara: Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Sezgin, Abdulkadir(1999). *Bektaşî Geleneği ve Türkiye Aleviliğinin Karakteristiği 1.Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Sempozyumu Bildirileri*. Ankara
- Topakkaya, Arslan(2007). *İdeoloji Kavramının Tarihsel Gelişim Sürecine Kısa Bir Bakış*. EÜHFD, C. XI, S. 1-2
- Yaman, Ali(1998). *Kızılbaş Alevi Dedeleri*, cep kitapları dizisi -1

Yaman, Ali(1998). *Kızılbaş Alevi Dedeleri*, şah kulu yay.

Yaman, Mehmet(2001). *Alevilik, İnanç Edebiyatı Erkan* İstanbul: Ufuk Matbaacılık Yay.

Yıldırım, Rıza(2012). *Geleneksel Alevilikten Modern Aleviliğe: Tarihsel Bir Dönüşümün Ana Eksenleri*. Türk kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi Yoğunlu, Abdulvahap(2014).*Kentleşme Sürecinde Alevilik: Elazığ Yıldızbağları Mahallesi Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Malatya: Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yörükhan, Yusuf Ziya(1998). *Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları

Yörükhan, Yusuf Ziya(1998). *Anadolu'dan Aleviler ve Tahtacılar*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi

Zabun, Sezgin(2019). *19. Yüzyılda Sivas'ın Sosyo-Ekonomik Durumu*. Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 7(1) 221–238

2.Kaynak Kişiler İsim Listesi

K.K 1-Abdullah atmaca –Hubuyer ocağı dedesi –emekli-72 yaşında-lise mezunu-doğma büyüme Sivaslı-1995'ten beri cem evi ocağında görevli

K.K.2-İbrahim yanar-Sivas Cem evi yönetim kurulu başkan vekili-emekli-63 yaşında-lise mezunu-doğma büyüme Sivaslı

K.K.3- Hasan Özer Dede,50 Yaşında, 20 yıldır Sivas'ta yaşıyor

K.K.4 Özer Baykara-mermerci-48 yaşında-lise mezunu-40 yıldır Sivas'ta yaşıyor

K.K.5 ismini belirtmek istemedi, ilkokul mezunu, emekli, 72 yaşında, doğma büyüme Sivas'lı

K.K.6 Ahmet Sevinç, İnönü Mahalle Muhtarı, 62 yaşında

K.K.7 İbrahim Tozkoparan, Alibaba Mahalle Muhtarı,41 yaşında

K.K.8 Sadık Polat,1970 doğumlu, Doğma Büyüme Sivaslı

K.K.9 Mustafa Talipoğlu, Doğma Büyüme Sivas'lı

K.K.10 Sabri Durukan (Ozan Derya), 80 yaşında, Doğma Büyüme Sivas'ta yaşıyor

K.K.11 Ünal Karataş, Cemevi Vakfı Başkanı, 20 yıldır Sivas'ta yaşıyor

3.İnternet Kaynakları

<https://islamansiklopedisi.org.tr/arama/?q=dede&p=m>

<https://islamansiklopedisi.org.tr/musahiplik>

<https://m.sivas.bel.tr/icerik/38/12/sivasimiz.aspx>

<https://www.Sivaskulturenvanteri.com>

https://www.nufusu.com/ilce/merkez_sivas-nufusu

<https://www.haritatr.com/alibaba-mahallesi-haritasi-m9975>

<https://www.sivas.bel.tr/icerik/56/38/susamislar-konagi.aspx>

<https://sozluk.gov.tr/>

<https://sonuc.ysk.gov.tr/sorgu>

FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf 10. Abdullah Atmaca Dede

Fotoğraf 11. İbrahim Yanar

Fotoğraf 12. Hasan Özer Dede

Fotoğraf 13. Sabri Durukan(Ozan Derya)

Fotoğraf 14. Özer Baykara

Fotoğraf 15.İbrahim Tozkoparan